

Рис. 5.16. Система пріоритетів розвитку Старосалтівської ОТГ

Виконання плану розглядається як суспільно і професійно керований процес для якого створюється сучасна система моніторингу.

5.4. Інформаційно-аналітичне забезпечення стратегії розвитку ОТГ

На території громади функціонує множина господарюючих суб'єктів і кожен з них оперативно і в постійному режимі здійснює свій виробничий, обслуговуючий, комерційний процес або всі ці процеси разом. Отже, діяльність самоорганізована, а розвиток громади в цілому, в широкому його розумінні, має знаходитись під управлінською опікою апарату ОТГ та під контролем громади. Це дещо нова справа для громади і вона потребує спеціальних знань, практика прийняття рішень, механізмів та інструментів управління. Процес входження окремих громад в ОТГ підходить під розуміння «інтеграційний процес», що одночасно означає деякі зміни, трансформації, нові умови взаємодії.

Інтеграційний процес має свій «потенціал позитивів» і розширення можливостей для ефективних взаємодій, чому сприяє:

- масштаб території;
- збільшення ресурсної бази;
- доступність до різновидів ресурсів;
- формування управлінської команди і набуття досвіду управління;
- розвиток механізмів самоуправління.

Очікувані наслідки укріплення і розвитку ОТГ мають проявитися в стабільності і надійності економічної діяльності на об'єднаній території, мобільності і варіантності у використанні ресурсів на пріоритетні напрямки, зростанні добробуту громадян і розвитку інфраструктури, соціальній і правовій захищеності членів громади. Зрозуміло, що очікувані наслідки потребують відлагоджених дій, системних і програмних. І перша складова цих дій – це стратегія розвитку ОТГ. Стратегія розвитку забезпечує чотири результати:

- бачення і прогнозування перспектив;
- набуття персоналом практичного досвіду перспективного планування;
- адаптування людей до взаємодій;
- зростання самовідповідальності.

Стратегічне мислення і стратегічне планування базуються на освоєнні нових знань самим апаратом управління ОТГ, оскільки науковці «зі сторони» гірше знають сам об'єкт стратегічного планування (людей, територію, виробничу і економічну базу, екологічну складову). Сукупний зміст поняття «стратегія» включає групу характеристик і особливостей, серед яких: план дій, що інтегрує головні цілі, розподіл обмежених ресурсів ефективним способом на основі внутрішньої компетенції, врахування можливих змін у зовнішньому середовищі встановлення доктрин (правил) взаємодій [192].

На даному етапі еволюції для розуміння сутності стратегії найбільш підходить такий вислів – мистецтво управління розвитком в умовах нестабільності. Авторське визначення стратегії розвитку в застосуванні до ОТГ – це економічна доктрина введення і забезпечення прогресивних змін на базі оцінки

власного потенціалу, планування орієнтирів, вибору програм і механізмів досягнення цілей та організація діяльності на принципах координації, гнучкості і відповідальності.

В систему програмних завдань розвитку ОТГ пропонується включити:

- розвиток людського капіталу;
- зростання економічного потенціалу;
- підвищення рівня спроможності (самостійності);
- підвищення рівня конкурентоздатності;
- програма енергоефективності;
- забезпечення високого рівня прав і свобод в рамках взаємодій членів громади.

Стратегію розвитку ОТГ доцільно поєднувати зі стратегією локальної адаптації, яка має свої особливості в таких аспектах: залучення більшості людей до взаємодій, інформування населення, формування активу, проведення тренінгів, використання чужого досвіду, підтримка точок росту.

Відмітимо також свій погляд на відмінності між «стратегічним плануванням» і «стратегією розвитку». Якщо для планування увагу достатньо сконцентрувати на потенціалі і орієнтирах (бажаних і можливих показниках), то в стратегії додатково необхідно прописати сценарії і механізми досягнення цілей, виділити обмежуючі фактори, пріоритети, конкурентні переваги, врахувати можливі додаткові ресурси.

Цінність якісної стратегії вбачаємо в тому, щоб спрогнозувати збереження життєздатності ОТГ в умовах непередбачених факторів впливу (інституційні зміни, конкурентні впливи, конфліктні ситуації та інші). А це означає, що слід передбачити ресурсні резерви і сценарні варіанти (рис. 5.17).

Як слідує з наведеної на рис. 5.17 концептуальної моделі розробки стратегії розвитку ОТГ, базовою складовою в такій роботі визначені оцінка власного потенціалу і ситуації в зовнішньому середовищі. В процесі роботи над стратегією формується банк даних і здійснюється стратегічне планування. В модель

включені: стратегія локальних адаптацій, сценарії розвитку і проектування моніторингу, як інструменту управління процесом розвитку.

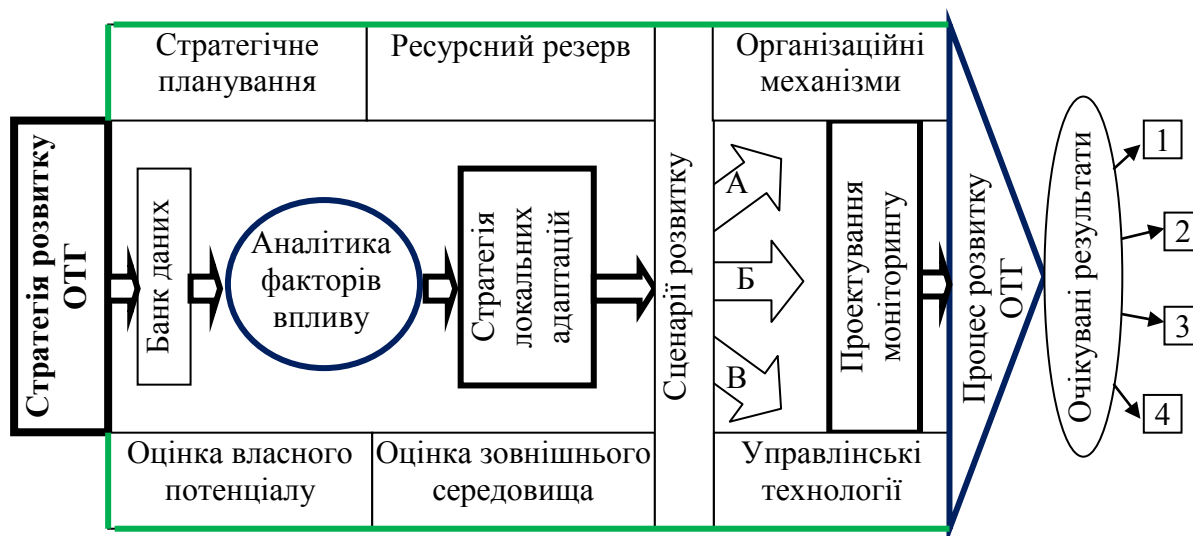

Рис. 5.17. Модель розробки стратегії розвитку ОТГ.

В модель не включені програмні завдання розвитку, оскільки це окрема робота, що і оформляється як самостійні організаційно-економічні документи (будівництво житла і об'єктів культурної сфери, генплани розвитку селищ і міст, проекти екозахисту). Оскільки стратегія розвитку є концептуальним документом, то під її реалізацією розробляються в пріоритетному порядку цільові програми і економічні проекти. Прийнято вважати, що керівник і його команда управляють «соціально-економічним» об'єктом. Але територія, виробничі об'єкти, сфера послуг і населення – це достатньо складний об'єкт для управління, це «міні-держава» зі своїми особливостями. А тому і підходи до управління таким об'єктом не зовсім «стандартні» [136, 152, 230].

Чим вимушено управляти керівництво ОТГ? Навіть в узагальненому і спрощеному виді – це управління цілями, ресурсами, механізмами поточної діяльності і розвитком. Якщо ми беремо тільки один елемент «ресурси», то і в цьому випадку об'єкти і процеси управління досить відмінні (рис. 5.18).

Як показано на рис. 5.18 в системі ОТГ ціла множина об'єктів і процесів управління, при чому їх виокремленість на рисунку, не дає гарантії, що і в реальності вони існують окремо, самостійно і незалежно.

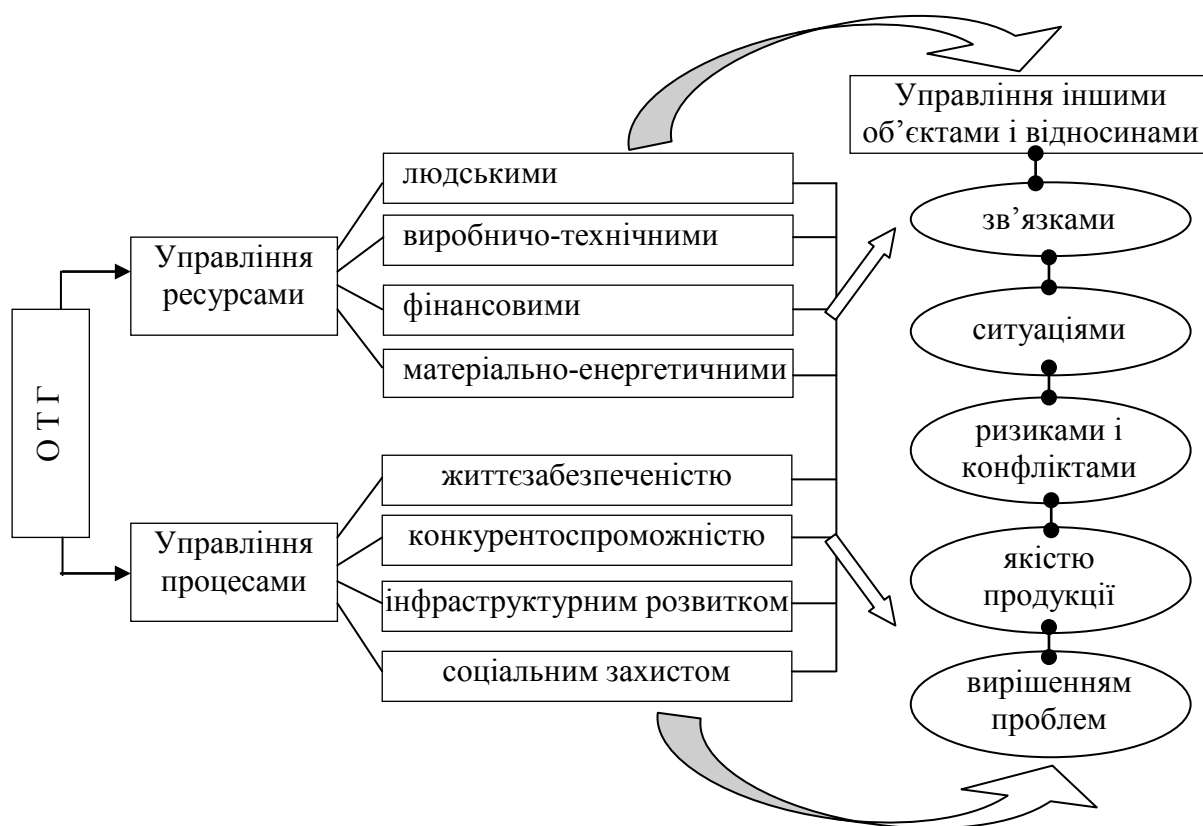

Рис. 5.18 – Напрямки і завдання розвитку системи управління в ОТГ.

Як раз навпаки, все це «сімейство» переплетено і взаємопов'язано, а виділення (обособлення) тільки допомагає більш поглиблено зрозуміти характер, методи і інструментарій управління, щоб прийняти відповідні рішення і підібрати максимально ефективні інструменти забезпечення їх виконання.

Ми не включили в схему на рис. 5.18 управління бізнесом, оскільки це не задача апарату ОТГ, а задача самих керівників бізнесу. Але слід розуміти, що розвиток бізнесу на території ОТГ, підтримка всіх господарчих структур і сфери комерційних послуг є не менш важливим завданням ОТГ, ніж вирішення соціальних проблем населення, оскільки вклад бізнесу домінує в забезпеченні розвитку рівня достатку населення, інфраструктури території і сфери послуг.

При створенні ОТГ вирішується ряд важливих завдань економічного, організаційного і управлінського напрямку, а також кадрові і фінансові питання.

Разом з тим, не знімається необхідність подальшого поглибленого аналізу свого потенціалу, зовнішнього середовища і контактів з ним, розмежування компетенцій з різними іншими структурами влади. Логіко-структурна модель таких відношень і завдань наведена на рис. 5.19.

Рис. 5.19. Логіко-структурна модель розвитку ОТГ.

В моделі розвитку ОТГ, що представлена на рис. 5.19, визначено дві головні лінії забезпечення процесу розвитку: аналітична і проектна. Щодо аналітичного забезпечення, то в завдання організації такої роботи має бути включений механізм постійної (щорічної) оцінки власного потенціалу (ресурсів і ситуаційних особливостей), оцінки стану і тенденцій в зовнішньому середовищі (зміни в законодавстві, ділові контакти, конкуренція, міграційні процеси). Інша складова аналізу – розрахунок потреб в інвестиціях. Це також постійна робота, з уточненням цінових коливань, пріоритетів, прогнозів інфляції та інше. В інвестиційній політиці, звісно, опора здійснюється на власні кошти, але вагому

долю можуть складати і залучені фінансові та науково-технічні ресурси. Важливо, мінімізуючи ризики, притримуватись балансу між цими складовими.

Проектна частина стратегії розвитку ОТГ, базується на виділенні орієнтирів, пріоритетів, точок росту. Визначаються лінії і зони розмежування компетенцій між владними структурами, уточнюються програми і механізми державної та міжнародної підтримки.

В самому механізмі управління розвитком увага концентрується на інноваційно-інвестиційній політиці та модернізації практики управління, включаючи освоєння інструментарію і технологій управління проектами.

В проектну частину стратегії розвитку доцільно включати окремими розробками такі питання як:

- земельні питання (приналежність, якість землі, переоформлення договорів оренди, рекультивация);
- молодіжна політика (освіта, закріплення молоді на своїй території, робочі місця, житлове забезпечення, культура і спорт, малий і середній бізнес);
- будівництво нових промислових об'єктів та закладів сфери послуг;
- внутрішній туризм і розвиток туристичної індустрії;
- розвиток інноваційних технологій (альтернативна енергетика, комп'ютерний сервіс, котеджне будівництво, створення в регіонах філій відомих (рейтингових) фірм та інше).

Запропонована логіка постановки і вирішення завдань стратегії розвитку ОТГ є достатньо нового для цих територіальних утворень, що потребує від них налагодження контактів з науковим сектором регіону.

Проектування, як головний інструмент інжинірингу, ставить завдання визначення ресурсів на проект. Ресурсний підхід і ресурсний потенціал слід також розуміти і розглядати в розширеному змісті (рис. 5.20). На рис. 5.20 показано, що ресурсний підхід потребує концентрації уваги управлінців на складових потенціалу (їх виділено шість), на моделюванні сценаріїв розвитку, оцінюванні коефіцієнтів корисного ефекту від використання наявних ресурсів. Якщо визначається нестача деяких видів ресурсів, то пропонується їх залучення з

розрахунком обсягу потреб під конкретні сценарії розвитку і прогнозуванням індивідуальної ефективності кожного з ресурсів. Оскільки стандартних нормативів і рішень бракує, то територіальні структури самостійно їх визначають шляхом оцінок і прогнозів. Однак це не знижує роль державного контролю діяльності громад і їх управлінського апарату.

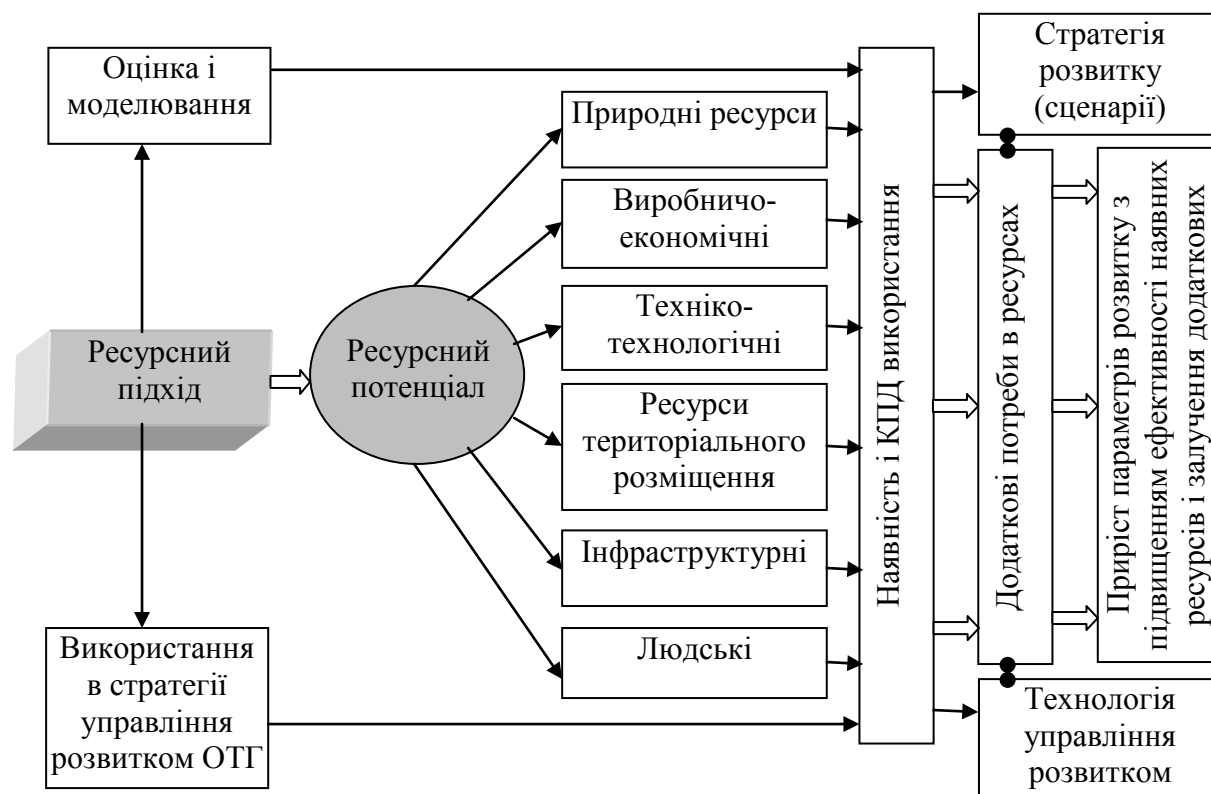

Рис. 5.20. Ресурсний підхід і ресурсний потенціал

Новим для ОТГ є і можливість їх включення в кластерні форми горизонтальної інтеграції. Створення кластерів в регіонах, на наш погляд, має і перспективи, і реальність в умовах місцевого самоврядування, оскільки в кластерній методології сконцентровані досить вагомі позитиви забезпечення розвитку, а саме:

- є лідер – ініціатор, ядро, що зацікавлене і має ресурсну можливість інтегрувати навколо себе бізнес-структури (у т. ч. малий бізнес), інфраструктуру території, довіру населення;
- в процесі створення кластерів в районах області зацікавлені і спроможні прийняти активну участь професіонали системи райдержадміністрацій, свої

основні функції передають створюваним ОТГ, а тому їх «енергія, знання та досвід» вивільняються для нових завдань;

- в кластерних моделях набирають пріоритет інтеграційні, корпоративні принципи взаємодій, зміцнюється система зв'язків «міста з селом», адаптується до нових умов система управління в кластері.

«Як бачимо, визначальним в кластері є прямі зв'язки (як формальні, так і неформальні), що формуються для спільної діяльності з виробництва конкурентоспроможного продукту – окремий учасник кластера без співпраці з іншими не може налагодити ефективне виробництво» [142]. В цій цитаті концентрується увага на «ефективному виробництві». Маємо підкреслити, що ринкова економіка, становлення якої ми відчуваємо в країні все більше, вирівнює проблеми виробництва з проблемами маркетингу, збуту, комерції, а в більшості ситуацій робить останні пріоритетними. Для України надзвичайно цінно йти по шляху кластеризації, використовуючи світовий досвід створення і діяльності кластерів, враховуючи національні особливості, умови і можливості окремих територій. Є у нас і свій вражаючий досвід, наприклад, гірсько-туристичний кластер «Буковель» [142]. В сьогоденні кластерні організаційні форми мають зацікавити управлінську систему об'єднаних територіальних громад. ОТГ здатні створити кластери в галузі туризму, харчової і переробної промисловості, розробки і експлуатації місцевих мінеральних родовищ, освіти і оздоровлення.

Для Харківської області рекомендується розробити «Стратегію кластеризації», як модель точок зростання на основах державної регіональної політики.

Відмітимо також, що в кластерних організаційних механізмах імпульс розвитку надає ефект «синергії та масштабу» і, що ці нові інтегровані структури доцільні в самих різних сферах діяльності, в т. ч. і в сфері «соціального обслуговування території» [166]. Там же стверджується, що «серед учасників кластерів – підприємницькі, банківські, управлінські та інші структури й інституції, місцеві громади, громадські організації, навіть вуличні та домові комітети [166].

З цих положень розвитку кластеризації в регіонах України визначаються такі невідкладні завдання:

- місцеве самоврядування потребує включення в свої програми розвитку кластерних моделей організації бізнесу і соціального захисту;
- успіх розвитку економіки і територій залежить від триєдиного союзу в справі демократизації і місцевого самоврядування: державної політики, активного включення науки в цей процес, ініціативи на містах, зокрема самих ОТГ;
- створення нормативної правової бази у сфері кластерного розвитку економіки і сфери послуг;
- створення цілісної системи навчання та професійної підготовки керівників і спеціалістів з питань кластерного розвитку територій.

В об'єднаннях кластерного типу до мінімуму зведено інститут комерційних посередників, а реалізацію здійснюють самоврядні структури. Управління діяльністю здійснює Рада учасників, а основну організаційну діяльність – регіональний науковий центр у співпраці з управліннями агропромислового комплексу. Такого типу інноваційні кластери доцільно формувати у процесі реформування місцевого самоврядування та державних інститутів аграрної науки і освіти.

Для реалізації кластерного підходу до інтегрування структур сучасного типу в дослідженні запропонована модель формування необхідних умов для створення і розвитку двох взаємопов'язаних процесів: об'єднання територіальних громад і створення систем кластерної організації. Визначимо таку конструкцію як модель «шість І» і надамо її графічну інтерпретацію (рис. 5.21).

В моделі «шість І» особливу увагу ми звертаємо на ініціативах і інтересах, що підкреслює пріоритетну роль людського фактору в розвитку економічних систем. На першому місті (I_1) розміщуємо інституційну складову, оскільки розвиток має здійснюватися в рамках законодавства та «правил гри».

Серед шести умов особливе місце займають інтеграційні принципи, установки та процеси. Їх особливість в тому, що вони побудовані на балансових відношеннях, обґрунтованих пропорціях і оптимізації ресурсів, інтересів,

компетенцій та повноважень. Зараз ми на цих умовах формуємо ОТГ як адміністративне об'єднання, кластери – як інтегровані об'єднання, інформаційні мережеві системи. Але важливо не «передозувати» ні свободи суб'єктів, ні надвисокі концентрації центрів влади і власності. Однозначного рішення в цьому аспекті не існує, а є раціональний рівень змін і відношень, а також позитивів та негативів, що і примушує новаторів та реформаторів на кожному етапі розвитку і в кожному конкретному випадку визначати оптимальні співвідношення в параметрах соціально-економічної системи та в механізмах управління такими системами.

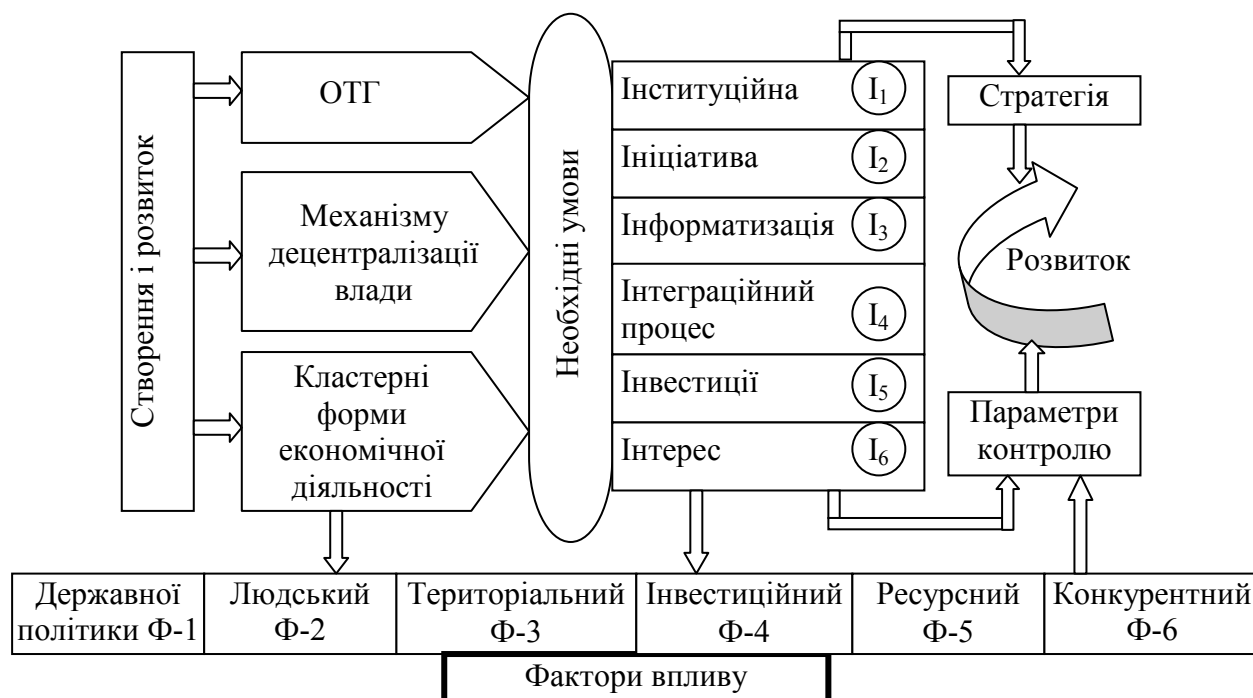

Рис. 5.21 Модель «шість І»

5.5. Наукове забезпечення стратегії укрупнення районів області

В процесі розбудови нової моделі організаційно-територіального устрою є і складності, і «білі плями», тобто невизначені і недосліджені питання забезпечення розвитку, серед яких: дублювання функцій між ОТГ і райдержадміністраціями, недосконалість нормативних положень правової бази, неякісне оцінювання

потенціалу району (площа, межі, кількість населення), розмежування компетенцій по ієрархії адміністративної системи та інше. Проблемним є і розбаланс між функціонуючими ОТГ і іншими структурами влади. Одну з цих проблем і має вирішити створення формату нових укрупнених районів.

В цьому аспекті виносимо на розгляд наукової спільноті результати проведеного дослідження, в якому виходимо з аксіоматичного положення такого змісту: територія країни для цілей ефективного управління має відповідати оновленому адміністративно-територіального поділу на принципах:

- пропорційності економічного потенціалу (рівні можливості);
- просторової відокремленості адміністративних (управлінських) одиниць (АО);
- рівному для АО функціональному доступу до центральних органів влади;
- спроможність керівництву країни управляти всією територією, населенням і економікою через місцеві органи самоврядування.

В центрі нашого дослідницького завдання – укрупнення районів, що базується на декількох процесах:

перший – двоєдиний процес «об'єднання = розмежування» територій, ресурсів, компетенцій, що по суті можна визначити як «нове районування»

другий – процес організації нових зв'язків, переформатування функцій і укріплення адміністративної складової в управлінні, що спрощено можна назвати «нове адміністрування»

третій – процес створення умов для проходження трансформаційного періоду, мінімізації втрат і виникнення конфліктних ситуацій – «мінімізація соціальної напруги».

В частині інформаційного забезпечення практики інтеграції районних територій існуючої просторової організації влади в рамках області пропонуємо таку систему показників оцінювання потенціалу територій (рис. 5.22).

Нова система районів визначається такими характеристиками:

- керованість і надійність,
- достатній потенціал для економічного розвитку,

– результативність (досягнення цілей).

Вихідним положенням для забезпечення розвитку областей, районів, ОТГ виступає концепція збалансованості, в її широкому розумінні (виробництва з ресурсами, державного впливу з самоуправлінням, адміністрування з ринком, якості послуг та товарів з витратами на забезпечення відповідної якості). У вузькому значенні «збалансованість критеріїв (показників) просторової організації» слід розглядати як оптимізацію розміру територій, чисельності населення, фінансової самозабезпеченості, пропорцій міської і сільської забудови, міграційних процесів, комплексу факторів інноваційності територій.

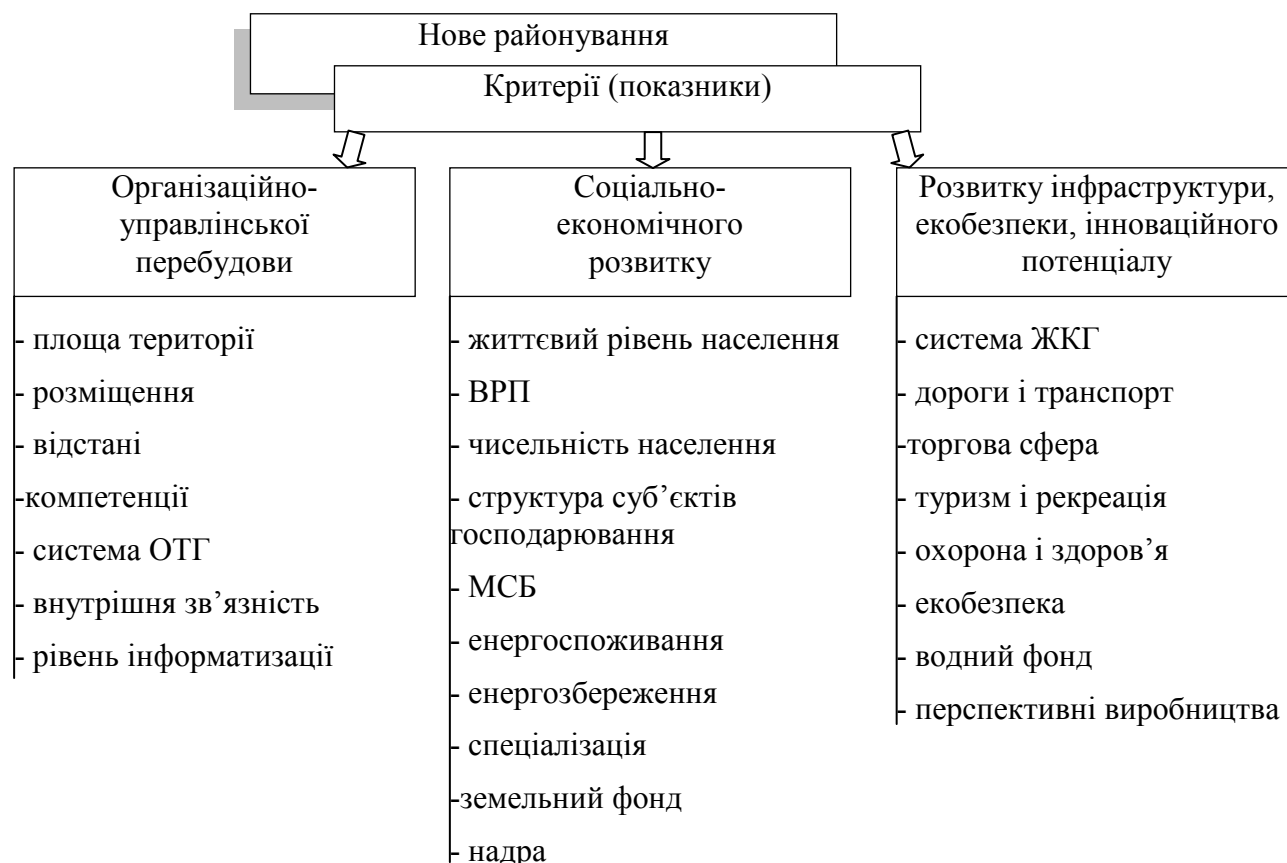

Рис. 5.22 – Показники оцінювання території при укрупненні районів

Створюючи новий формат і нову структуру укрупнених районів приймемо за базу такі основні аксіоми:

1. Кожен регіон (сьогоднішня територіальна одиниця = район) має свій особливо економічний простір і вимір, в який, окрім економічного потенціалу,

входить соціально-демографічний, екологічний, інституційний, інноваційний, урбанізаційний. І як наслідок – слід враховувати фактор просторової спеціалізації територіальних одиниць.

2. Територія (район) має історично встановлені зв'язки в економічному просторі зовні, які доцільно зберегти по максимуму. І як наслідок – існуючий район приходить в укрупнену структуру зі своєю системою стійких зв'язків.

3. Інноваційна аксіома – в нових умовах ефект стійкого розвитку можливий тільки за умов активації підприємництва на своїй території щодо впровадження інновацій в широкому спектрі знанієвої економіки (інформатизація, кластеризація, новітні технології, організаційно-економічні інновації та інше). І як наслідок – інноватика безальтернативна.

4. Залог успіху перебудови і розвитку – довіра до влади в усіх її структурних ланках.

Коротко підсумувати прийняту аксіоматику можна таким чином: «специфіка + зв'язки + інновації + довіра до влади».

В дослідженні приділено увагу концепції «збалансованого» розвитку. Параметри збалансованого розвитку показано на рис. 5.23.

З наведеного рис. 5.23 слідує, що збалансований розвиток в використанні до будь-якого процесу можна структурувати на взаємопов'язані блоки: ресурси, механізми, технології, компетенції управління. Балансова система є гнучкою і потребує своєї технології та постійного внесення коректив. Оцінка результативності «збалансування» процесу розвитку нових районів здійснюється в параметрах зростання економіки, життєвого рівня, інноваційної активності і зниження конфліктності і напруги в соціумі.

В реформаційних процесах закономірно виникають певні періоди, коли трансформації мають бути проведені в стислі строки, щоб пусковий момент інноваційних змін здійснив ефективний імпульс розвитку ситуації, об'єкту чи явищу.

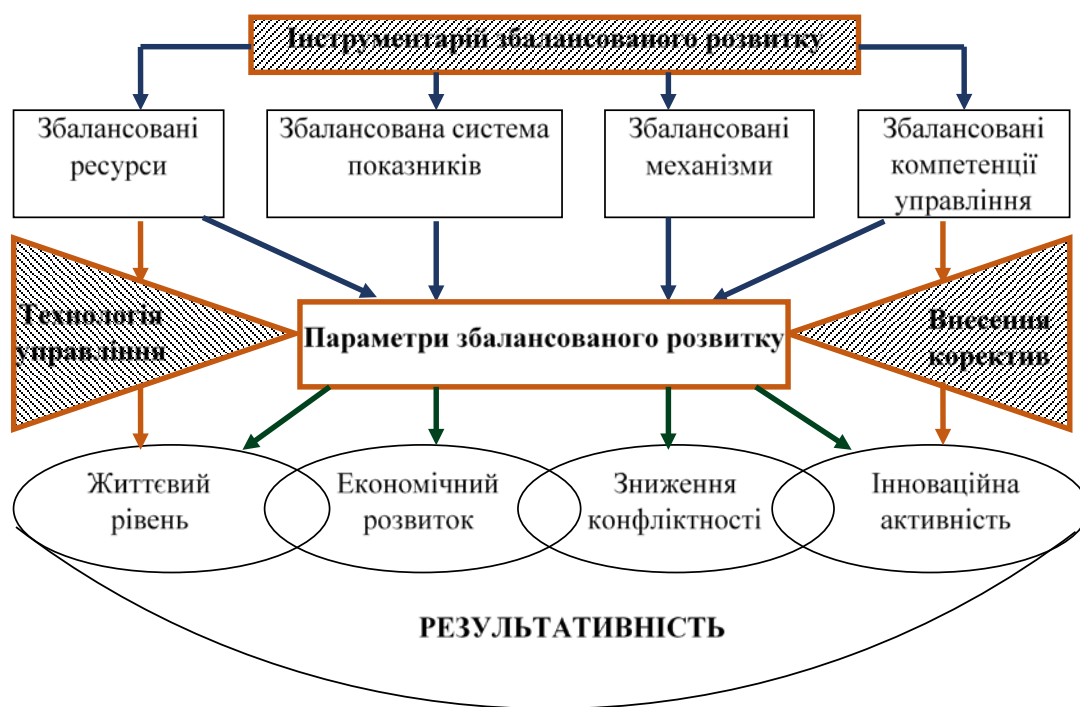

Рис. 5.23. Модель забезпечення збалансованого розвитку нових районів.

Зараз в структурі областей України по 19–27 районів, розгалужений і багаточисельний апарат органів управління (райдержадміністрації, районні ради та створені ними окремі структури), дублювання компетенцій і функцій з об'єднаними територіальними громадами. Система районного керування потребує значних бюджетних витрат, а разом з тим не забезпечує ефективного управління в діяльності підприємств і установ на районних територіях не вносить необхідний вклад у вирішення завдань стратегічного розвитку. Отже, «на порядок денний» вийшла проблема укрупнення територій районного рівня, підсилення їх спроможності та зміни завдань, функцій і методів управління.

З цього приводу наведено думку директора Інституту стратегічних досліджень А. Єрмолаєва: «По состоянию на сейчас уже очевидно, что особенно после трагических событий, связанных с аннексией Крыма, конфликтом на Донбассе, необходимы вынужденные региональные изменения». Цією цитатою підкреслюємо, що процес регіональних змін є дійсно вимушеним і його лише треба ввести в механізм планової реалізації. З іншого боку, укрупнення районів має ціллю зберегти вплив державного управління на самоуправлінські структури

базового рівня – об'єднані територіальні громади (ОТГ), на їх спроможність ефективно використовувати на місцях економічні, промислові та трудові ресурси.

Таким чином, в цьому процесі найбільш гостре і суттєве питання забезпечити баланс між «державним регулюванням» розвитку територій і «самоуправлінням» на цих територіях, оскільки «перезавантаження влади є природним явищем, як реакція на виклики, що виникають на політичному і соціальному рівні» [171].

Особливістю даного етапу реформи адміністративно-територіального устрою (АТУ) і укріплення місцевого самоуправління є «стислість часу» на введення змін: ОТГ вже створені реально і діють на значній території всіх областей, законодавство та зміни до конституції лише в стадії підготовки і розгляду, тобто значно відстає за часом, компетенції та функції нових районів, не розроблені, а в Верховну раду вже шість областей направили свої законопроекти щодо меж і характеристик районних новоутворень.

В такому разі виникло реальне ситуаційне протиріччя між практикою введення змін і науковою та правовою обґрунтованістю нових моделей і конфігурацій районів. З загальнонаукових положень пропонуємо акцентувати увагу на концепції збалансованого розвитку, що характерно для систем типу «життєвий організм». Отже, новий район – це не сумарна величина показників, включених в нього територій, посилень і об'єктів виробничої сфери та інфраструктури, а система нової якості з синергетичними можливостями, нерозкритим потенціалом, новими функціями і зв'язками в ієрархічній моделі управлінського підпорядкування: більшість «старих» функцій, прав і обов'язків переходить на базовий рівень.

Не менш важливо задіяти двосторонній вплив (держави і органів місцевої влади) на підвищення в регіонах інвестиційної активності. «Інвестиційна активність – не мета, а засіб досягнення економічних результатів. Політика державного стимулювання інвестицій має змінитися на стратегію інвестиційного і інноваційного менеджменту, маркетингу і банкінгу. Сфера інвестицій потребує не тільки адміністративних, а й ринкових стимулів» [150, с. 118].

На даний час залишаються не визначеними як по суті, так і на законодавчому рівні компетенції і функції на рівні новоутворених регіонів, що робить сам процес районування достатньо ризиковим, а запропоновані схеми нових районів можуть визначитись соціально несприйнятним або економічно неефективними.

Пропонуємо свою версію щодо управлінської сфери і компетенцій нового району:

- нагляд і регулювання на своєму рівні основ державної регіональної політики, реформ і державних програм;
- технічний нагляд за будівництвом інженерних споруд і комплексів державного забезпечення;
- компетенції в сфері ядерної і радіаційної безпеки;
- держконтроль і гірничопромисловий контроль;
- моніторинг державної політики і контролю в правовому полі щодо відповідності рішень всіх гілок місцевої влади нормам законодавства;
- виконання державних функцій в сфері використання і збереження водоресурсів і гідросистем, завдань метеослужби, заповідників і історичних пам'яток, лісоресурсної бази;
- розробка і реалізація стратегічних планів інноваційного розвитку району.

Цей неповний перелік компетенцій і напрямків управлінської діяльності адміністрації нових районів потребує ще досконалого обговорення і уточнення, але вже зараз є показовим, що пропонуються суттєві зміни у розподілі сфер впливу на регіональному рівні і що в районах нового формату утворюється складний і багатогранний комплекс робіт, які своїми силами вони неспроможні виконати. А, відтак, нові райони вимушені будуть створювати свої робочі (не адміністративні) структури на місцях, в центрах «старих» районів. Це можуть бути аналітичні центри, інформаційні вузли, консультаційні пункти, проектні організації та інше.

Запровадження змін в державному управлінні на регіональному рівні у варіанті укрупнення районів є стратегічною управлінською задачею і необхідно

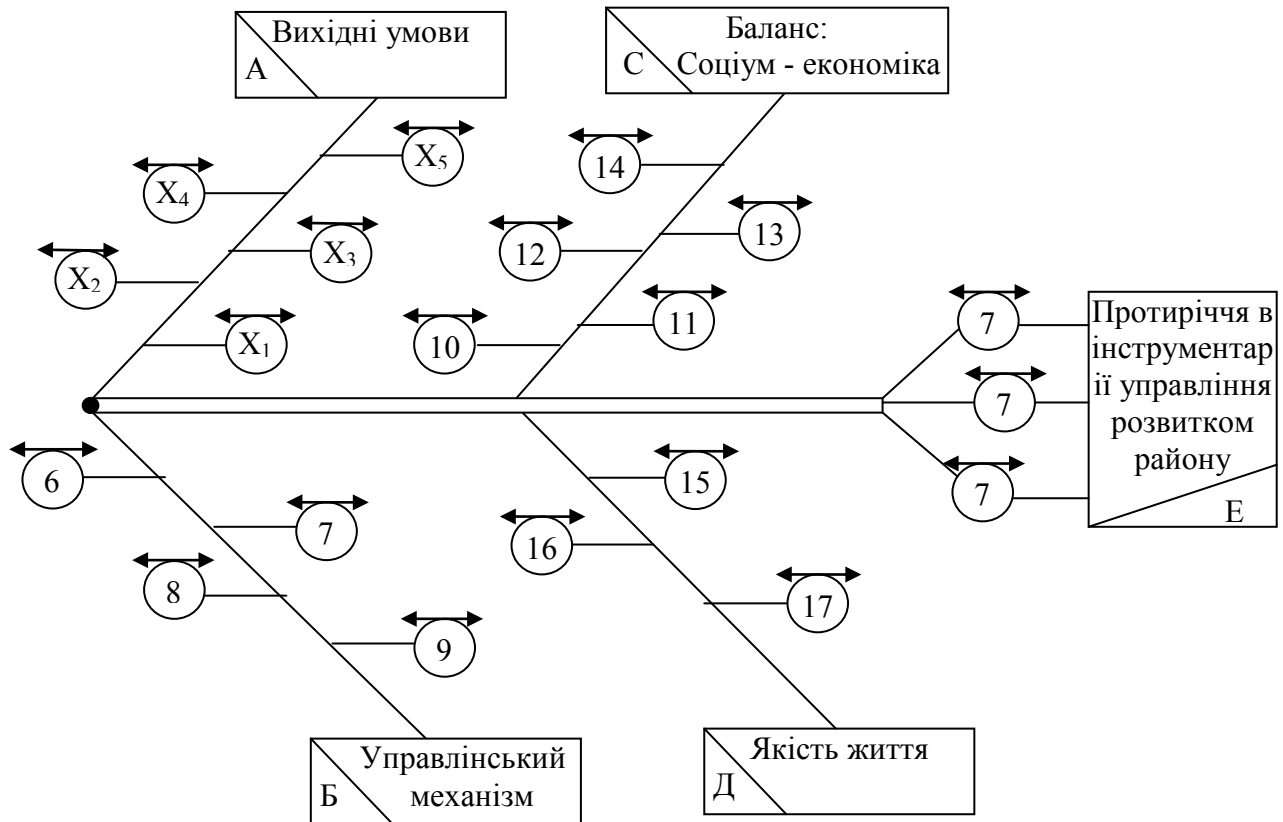
враховувати, що такі трансформації і суттєві зміни завжди відбуваються по механізму розв'язання наявних протиріч (суперечностей, конфліктів). Цей феномен не потребує доведень, оскільки і життєва практика і наукова методологія пізнання як еволюційних, так і революційних (біфуркаційних) процесів і ситуацій рушійну роль протиріч розвитку вже безапеляційно і багатократно довела.

Для нашої моделі укрупненого району така система протиріч визначена на рис. 5.24.

Характерними особливостями протиріч можна визначити: специфіку учасників, умови їх існування і боротьби, характер взаємодій сторін. Саме взаємодії змінюють об'єкт, а тому в таких об'єктах як регіональне утворення, де стан і перспективу формує людський фактор, весь комплекс протиріч створюється людьми; розв'язується людьми за допомогою управлінських засобів, методів, інструментів; підпорядкований інтересам людей, а точніше – балансу інтересів в ієрархії влади та громад.

На моделі показано, що можна виділити 5 угруповань протиріч, які мають місце в «вихідних умовах», балансі «соціальних норм і економічних можливостей», в якості життя населення в регіоні. Протиріччя привертають увагу дослідників і в самих механізмах та інструментах організації і розвитку системи управління. Складність задачі визначення і врахування протиріч в створенні нових адміністративно-територіальних форм полягає в тому, що всі вони діють разом. Тому наукове завдання вирішення такої проблеми (впливу множини протиріч на розвиток району) полягає в тому, щоб:

- з високою вірогідністю спрогнозувати (визначити) «невидиму» оптимальну траєкторію розвитку;
- визначити адекватну часу і ресурсам систему збалансованих заходів наближення до спрогнозованої лінії оптимального розвитку;
- поглиблено розглянути кожний окремий фактор впливу на розвиток (локалізоване протиріччя) і всю їх систему в цілому.

A	①	– розбаланс	↔	рівновага
	②	– депресивні зони	↔	поліси зростання
	③	– пасивність населення	↔	активність
	④	– еміграція	↔	міграція
	⑤	– соціальна напруга	↔	соціальна стабільність

Б	⑥	– державне управління	↔	самоуправління
	⑦	– жорстка структура і механізми	↔	м'яка структура і гнучкі механізми
	⑧	– урбанізація населення	↔	субурбанізація
	⑨	– спеціалізація	↔	багатопрофільність

C	⑩	– соціум	↔	економіка
	⑪	– фінансова спроможність	↔	фінансова незабезпеченість
	⑫	– виробничий потенціал	↔	споживчий ринок
	⑬	– основне виробництво	↔	інфраструктура
	⑭	– експорт	↔	імпорт

Д	⑮	– демографічний спад	↔	демографічне зростання
	⑯	– матеріальна незабезпеченість	↔	якість життя
	⑰	– матеріальний	↔	духовний розвиток

E	⑱	– ситуаційні проблеми	↔	стратегічні завдання
	⑲	– закономірність	↔	випадковість
	⑳	– відоме	↔	невідоме

Рис. 5.24. Система протиріч у формуванні нових районів як структур АТУ.

Це наукове завдання можна віднести до «вищої категорії складності» і в нашому дослідженні воно представлено лише деякими фрагментами, один з яких – структура потенціалу АТО (району) (рис. 5.25).

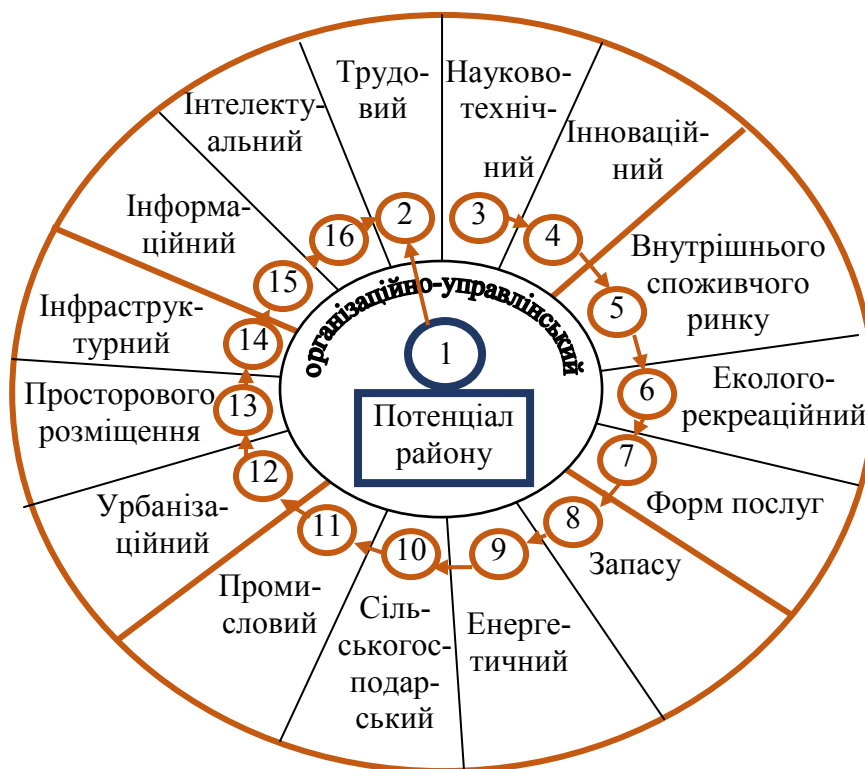

Рис. 5.25. Структура потенціалу АТО (району).

На рис. 5.25 представлено 15 складових потенціалу. На перше місце ми ставимо трудовий потенціал, бо це одночасно і людські ресурси, і рушійна сила змін, і споживчий сектор району. Отже людина з її потребами, інтересами і можливостями є першоосновою районування території. «Людина є носієм людського потенціалу, вирішальною компонентою національного багатства, найважливішим стратегічним ресурсом кожної держави» [94, с. 44]. Усі інші складові потенціалу – в розпорядженні людини (НТП, надра, промисловість, інші галузі виробництва, інфраструктури і сфера послуг). Теоретично всі складові рівні між собою як об'єкт дослідження, але кожна з них має свою специфіку і відіграє свою роль в функціонуванні району як одиниці АТУ і як сили впливу на його розвиток. Новим в нашому підході до перебудови управління на регіональному рівні є:

1. Система протиріч в її розширеному і згрупованому масштабі.

2. Система показників оцінки району як нової структури, що складається з двох блоків: а) показники, якими можна характеризувати обидві сторони кожного протиріччя; б) показники, що визначають окремі характеристики кожної складової потенціалу (таких складових 15).

3. Формування і вибір показників щодо забезпечення:

- реструктуризації старих районів в нові адміністративно-територіальні одиниці;

- формування потенціалу кожного нового району на принципах забезпечення рівних стартових умов;

- визначення найбільш гострих проблем для кожного району;

- визначення ресурсної бази для розвитку району і умов її ефективного використання.

4. В центрі уваги реформи (перебудови) в нашому підході визначаються дві рівноправні позиції:

- право і можливість впливу держави на соціально-економічний розвиток всіх структур адміністративно-просторової організації країни згідно концепції регіональної політики;

- право і можливість людини, громади і в цілому громадського суспільства самостійно, з урахуванням своїх інтересів, вирішувати завдання господарчої діяльності і розвитку своїх територій в рамках визначених компетенцій згідно законодавства щодо місцевого самоуправління.

Одним із завдань нових районів є стратегічна функція підтримки субурбанізації, як процесу, який направлений на комплексну забудову приміської території та перенесення у сільську місцевість міського способу життя. Субурбанізаційна стратегія в моделі укрупнення районів не відпрацьована, вона ще потребує своєї розробки, але вже в постановочному плані можна визначити деякі її характеристики і особливості.

Перше – ця стратегія для нових районів є першочерговою, оскільки на ній визначаються суміжні конкретні завдання, зокрема по налагодженню контактів нової влади з суб'єктами самоуправління на новій території. І, скоріш, контакти

не політичні чи контрольні, а ділові, виробничі, в яких територія зацікавлена. Влади і громади з більшою зацікавленістю зроблять кроки назустріч з обох сторін.

Друге – перенесення міського устрою і способу життя «забудовником» охоплює безпосередньо житло і житлову інфраструктуру, виробничі комплекси (робочі місця), практику планування і організації будівництва, культуру інженерії. Все це реально зближує місто з селом.

В дослідженні розроблена принципова схема – модель управління процесом субурбанізації, яка визначає основи його розуміння як певної технології (рис. 5.26).

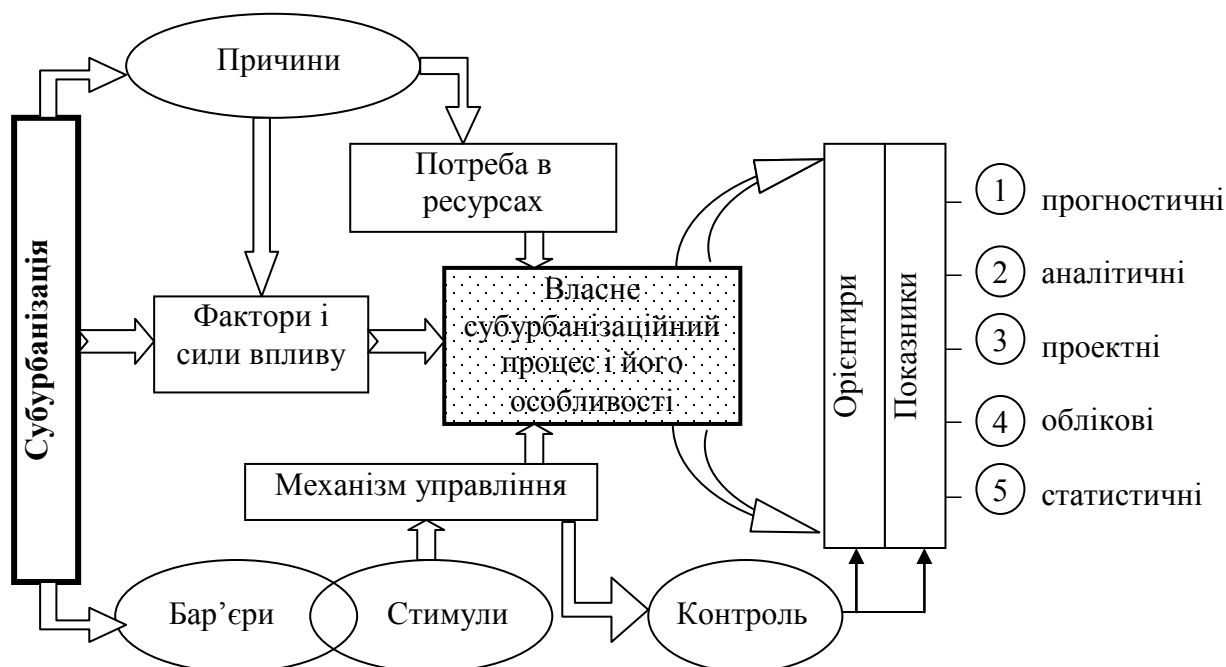

Рис. 5.26. Управління процесом субурбанізації.

На рис. 5.26 визначено, що в практичній площині для результативного включення нових районних органів влади в урбанізаційну діяльність має бути підготовчий етап: визначення причин і факторів впливу на ситуацію, обсягів, ресурсів, механізмів виконання замовлень. Все це – нові знання і практика, що в районних центрах частково є в наявності, їх слід тільки розвинути. В наявності є також і зацікавленість обох сторін. Розвиток урбанізації в пригородах і сільській місцевості чинить вплив і на саме місто, змінюючи в структурі видів його

діяльності пропорції на користь функцій просторової аналітики, виконання інженерно-проектних робіт, замовлення будівельних матеріалів, організаційних програм. Створені в районах ОТГ, що вирішують задачі свого розвитку, мають і ресурси, і потреби в урбанізаційних програмах. Вони також готові виконувати роль замовника всього комплексу урбанізаційних робіт (об'єкти ЖКГ, школи, стадіони, переробні виробничі комплекси, дороги, логістичні центри та інше). Виконуючи замовлення громад, новий районний центр сам отримує імпульс розвитку: отже маємо і зворотний ефект – райони та громади розвивають і сам обласний центр. Розвиток території забезпечує занятість для міського сектору проектування будівництва, інжинірингу та управління, спрацьовують інтегративні фактори процесу урбанізації. На території створюються об'єкти альтернативної енергетики, розташовуються там полігони ТПВ та виробничі комплекси переробки відходів. Таким чином, урбанізаційна політика центру по відношенню до його периферійної території вигідна самому цьому центру: зменшується безробіття, покращується стан санітарії, активізується інноваційна і ринкова компонента відношень «місто – село», вирішуються завдання державної регіональної політики.

Субурбанізаційний процес дає, дещо зовнішньо непомітний, але досить ефективний, результат, який проявляється з часом і має пріоритетне стратегічне значення для розвитку країни в цілому: він підсилює цілісність, зв'язність, системність адміністративно-просторової одиниці – області, а разом з тим – покращує рівень її керованості, оскільки примножує кількість прямих і зворотних зв'язків в цілому. На наш погляд, приріст рівня субурбанізації в області на 5–10% рівнозначний такому ж зростанню ВРП.

Але це лише футуристичне бачення, яке дає орієнтири та впевненість, що новий крок реформи є доцільним і його слід зробити. Головне – це визначити нові райони таким чином, щоб вони були економічно спроможні, здатні на ефективний саморозвиток, інноваційно активні і вирішували свою місію – забезпечували вагомий і зростаючий вклад в розвиток області і національної економіки, прискореними темпами підвищували рівень життя населення на своїх територіях.

А для цього новоутворені регіони (райони) мають бути, одночасно, і самоуправляемими, і підпорядковані державному адміністративному впливу. Визначення балансу між «самостійністю і державним впливом» і є найбільш складним завданням науково-практичної роботи.

Можна і в цій сфері балансу здійснювати науковий пошук, але реальні результати покаже тільки практика. А практика сьогодення показує, що в Україні вже 7 областей виконали розрахунки і оцінки різних моделей інтеграції існуючих районів.

Виконаємо для Харківської області прогностичні оцінки кількості нових районів (замість 27 існуючих зараз), що мають бути організовані в найближчій перспективі (2019 – 2020 рр.).

Прогнозування побудуємо на таких критеріях:

1. Просторового розміщення центрів впливу державної влади на території області. Критерій забезпечує збереження ролі державної політики та виділених територій, враховуючи перспективи розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і збереження прямих контактів наглядного апарату за територією (логістика, керованість, мобільність, інжиніринг, проекти управління).

2. Доступності органів державного управління для населення. Береться до уваги відстань, дорога, транспорт, час на подолання відстані, завантаженість управлінців районного апарату влади.

3. Потужності економічно-ресурсного потенціалу для забезпечення фінансової спроможності території, для забезпечення діяльності і розвитку (наявність природних ресурсів, виробничої бази, характер економічної спеціалізації, здатність самоуправління бюджетним процесом; конкурентоспроможність).

4. Критерій кластерної зв'язності об'єктів території (зв'язки, кооперація, взаємодії, орієнтація на інновації, інституційна культура, мінімізація конфліктності).

5. Мінімізація управлінських витрат з держбюджету на діяльність районного апарату управління (критерій орієнтує на економію витрат на управління при підвищенні якості управління на території в цілому).

6. Укріплення позицій об'єднаних територіальних громад як суб'єктів самоуправління і саморозвитку (не втручання в діяльність ОТГ, а підтримка заходів державної регуляторної політики).

7. Субурбанізаційної політики та забезпечення ідеології формування моделей майбутнього соціуму на довгострокову перспективу.

Як бачимо, в нашому підході більш виділяється управлінська складова, ніж чисто економічна, а також оцінюється соціум території з позицій концепції самодостатності в розвитку.

Експертна таблиця оцінки Харківської області за цими критеріями представлена.

№	1	2	3	4	5	6	7	z
оцінка	9	7	8	8	3	4	4	43

Прийнявши однакову вагомість кожного фактору в загальній оцінці маємо середнє значення кількості районів $43:7=6,14$. Отже реальна кількість нових районів для Харківщини знаходиться в межах: $\min - 5$, $\max - 7$. В діапазоні 5 – 7 мають бути запропоновані і варіанти районування за різними принциповими моделями, яких ми пропонуємо чотири.

Перша модель: мозаїчна.

Друга: мозаїчна з укрупненим центральним регіоном.

Третя: радіально-мозаїчна з укрупненим центральним районом.

Четверта: вертикальна зі зміщеним центральним районом.

Варіанти представлені на рис. 5.27.

За базовими характеристикам (площа землі, обсяги господарчої діяльності, чисельність населення, фінансова самозабезпеченість, наявність інфраструктури) намічені райони можуть «на рівних» бути самостійними адміністративно-територіальними структурами, тісно пов'язаними з обласним центром.

Запропоновані моделі варіантів районування Харківської області не мають чітких економічних обґрунтувань, оскільки «територіальне адміністрування» і «економіка» прямого зв'язку між собою в ринковій економіці не мають: усі механізми взаємодії та забезпечення економічного зростання формуються з центру (державна політика) і на місцях (первинний рівень виробництва та обміну), а проміжні ланки – райони – це лише блоки – ретранслятори, організатори, коректори у цілісній управлінській системі.

Відмітимо також, що побудова управлінської ієрархії не має базуватися на виключно економічних розрахунках. Тому, доцільно мати множину варіантів районування, а вибір конкретного з них для реалізації на практиці здійснювати на політико-соціальному рівні, обговорюючи з фахівцями та з зацікавленими сторонами (ОТГ, РДА, місцеві лідери бізнесу, ХОДА, Обласна рада).

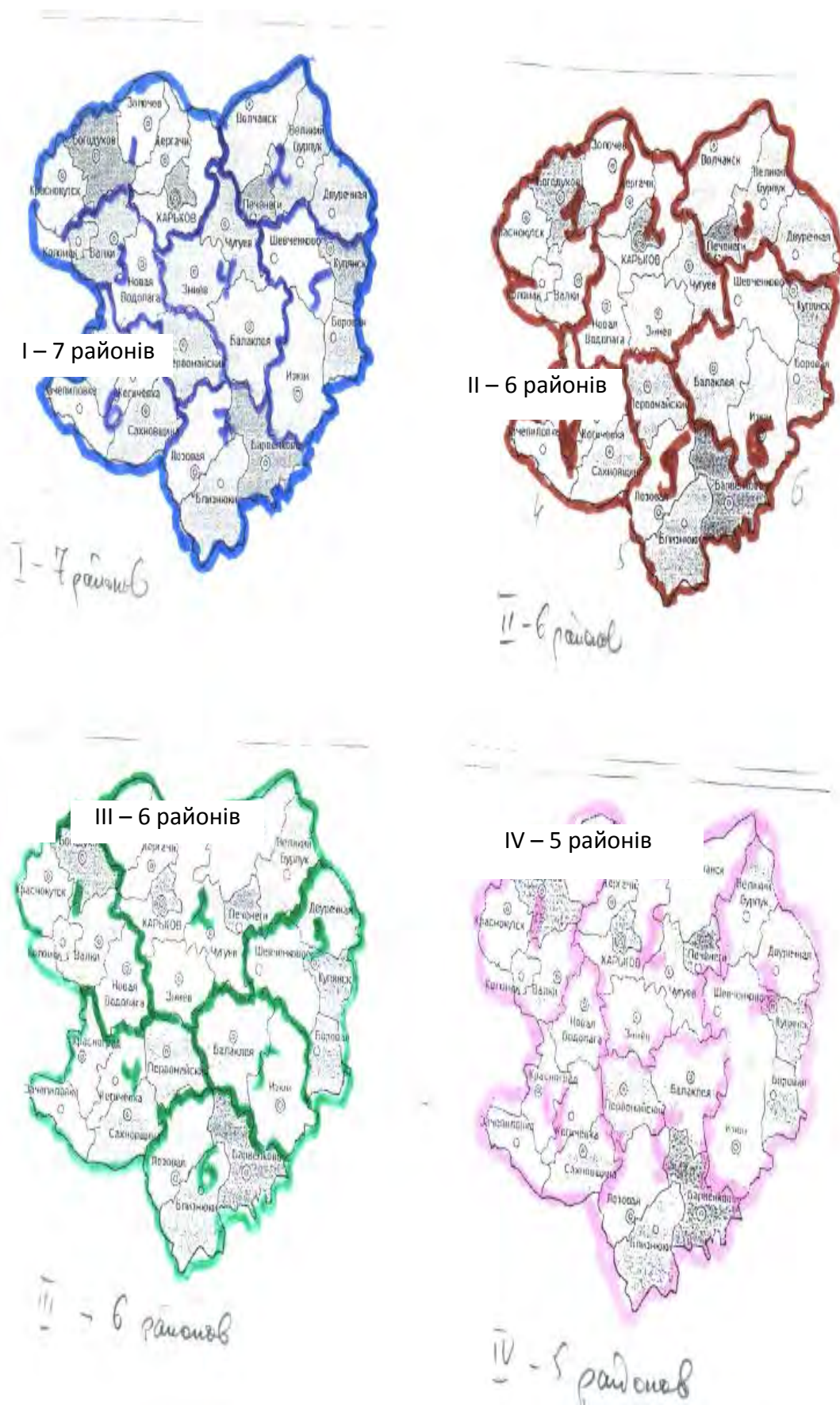

Рис. 5.27. Версії нового районування Харківщини

Висновки до п'ятого розділу

В розділі запропоновані конкретні заходи удосконалення роботи головних учасників регіонального розвитку на місцевому рівні, зокрема на обласній території, що структурована на райони та створені ОТГ. Доведено, що в нових умовах реформаційного процесу обласні державні адміністрації залишаються активним і впливовим координатором регіонального розвитку зі змінними функціями.

З розгляду взаємовідносин між учасниками регіонального розвитку, одним з яких є ХОДА, визначились три ключові «складності та нечіткості»: складність самого реформаційного процесу; виникнення нових управлінських суб'єктів (ОТГ) з власними функціями, ресурсами і повноваженнями; неготовність учасників до змін «правил гри». Доведено, що ці три «ключові» складності проявляються в часі і в просторі разом, і їх не достатньо розглядати кожен окремо, а необхідно разом, у взаємодії.

Дослідження показують, що зараз Центральні органи влади не готові дати в регіони чіткі установки та орієнтири, а регіони, разом з ОТГ, не достатньо підготовлені взяти на себе всю відповідальність за самоуправління і розвиток. У такій ситуації надію слід покладати на наукову методологію і проектну практику перебудови. Базуючись на цьому положенні в дослідженні представлені структурні схеми-моделі організації взаємодій між учасниками шляхом аналізу динаміки змін на даних розвитку (2016-2018 рр.), визначені тенденції розвитку, фактори впливу, слабкі сторони і пріоритети. Розроблені рекомендації для головних учасників процесу регіонального розвитку. Із завдань розвитку в сфері впливу ОДА рекомендовано сконцентрувати увагу на таких об'єктах і процесах.

Перше – приток, залучення, поновлення ресурсів. Кожен регіон, район, об'єкт господарювання має забезпечити себе усіма необхідними ресурсами – знаннями (приток фахівців), фінансами (приток, залучення) інвестицій, матеріально-технічними ресурсами (машини, устаткування, будівлі, транспорт). Отже «приток, поповнення, залучення» як ідея життєзабезпечення.

Друге – ефективне використання усіх ресурсів (трудових, енергетичних, матеріальних, земельних, фінансових та інше). Для цього – вмiла організація виробничого і комерційного процесу, зв'язків і взаємодій, баланс вигоди і витрат, економiя і раціоналізм. Боротьба з невиправданими витратами і безгосподарністю.

Третє – включення в конкурентну боротьбу і не стільки з окремим агентом-аналогом, скільки у широкому ринковому просторі, розуміючи конкуренцію у широкому змісті: за ресурси, за таланти, за новації, за ринкові ніші.

Запропоновано розширити спектр завдань аналітичної роботи, а результати такої аналітики використовувати в проектуванні розвитку. В завдання організації аналітичної роботи має бути включений механізм постійної (щорічної) оцінки власного потенціалу (ресурсів і ситуаційних особливостей), оцінки стану і тенденцій в зовнішньому середовищі (зміни в законодавстві, ділові контакти, конкуренція, міграційні процеси). Інша складова аналізу - розрахунок потреб в інвестиціях, з уточненням цінових коливань, пріоритетів, прогнозів інфляції та інше. В інвестиційній політиці опора здійснюється на власні кошти, але вагому долю можуть складати і залучені фінансові та науково-технічні ресурси. Важливо, мінімізуючи ризики, притримуватись балансу між цими складовими.

Проектна частина стратегії розвитку ОТГ базується на виділенні орієнтирів, пріоритетів, точок росту. Визначаються лінії і зони розмежування компетенцій між управлінськими структурами, уточнюються програми і механізми державної та міжнародної підтримки. В самому механізмі управління розвитком зусилля рекомендується концентрувати на інноваційно-інвестиційній політиці та модернізації систем управління, включаючи освоєння інструментарію і технологій управління проектами та використання ГІС-технологій.

В проектну частину стратегії розвитку запропоновано включати окремими розробками такі напрямки: земельні питання (приналежність, якість землі, переоформлення договорів оренди, рекультивація); молодіжна політика (освіта, закріплення молоді на своїй території, робочі місця, житлове забезпечення, культура і спорт, малий і середній бізнес); будівництво нових промислових

об'єктів та закладів сфери послуг; розвиток інноваційних технологій (альтернативна енергетика, комп'ютерний сервіс, котедне будівництво, створення в регіонах філій відомих (рейтингових) фірм та інше).

Аналітика, планування, розробка стратегії та забезпечення проектного рівня завдань перспективного розвитку, при всій конкретності і відповідальності кожного окремого учасника інноваційної регіональної політики, найбільш реально стосується ОТГ. В ОТГ визначено, що стратегія розвитку забезпечує чотири результати: бачення і прогнозування перспектив; набуття персоналом практичного досвіду перспективного планування; адаптування людей до взаємодій; зростання самовідповідальності.

Стратегічне мислення і стратегічне планування пропонується забезпечити шляхом освоєння нових знань самим апаратом управління ОТГ, оскільки науковці «зі сторони» гірше знають сам об'єкт стратегічного планування (людей, територію, виробничу і економічну базу, екологічну складову). В систему програмних завдань розвитку ОТГ пропонується включити: розвиток людського капіталу; зростання економічного потенціалу; підвищення рівня спроможності (самостійності); підвищення рівня конкурентоздатності; програма енергоефективності; забезпечення високого рівня прав і свобод в рамках взаємодій членів громади.

Стратегію розвитку ОТГ доцільно поєднувати зі стратегією локальної адаптації, яка має свої особливості в таких аспектах: залучення більшості людей до взаємодій, інформування населення, формування активу, проведення тренінгів, використання чужого досвіду, підтримка точок росту. Оскільки стратегія розвитку є концептуальним документом, то під її реалізацію рекомендовано розробляти цільові програми або економічні проекти.

По методології управління проектами рекомендується розробляти і реалізовувати проекти різного виду: науково-технічні, бізнес-проекти, проекти у публічній сфері. В процесі дослідження визначено нове завдання, що потребує проектної методології. Завдання сформовано як «укрупнення районів». Визначені показники для оцінювання території при укрупненні районів і прийнята

інноваційна аксіома, сутність якої зводиться до постулату «ефект стійкого розвитку можливий за умов активації підприємництва на своїй території у широкому спектрі знанієвої економіки (інформатизація, кластеризація, новітні технології, організаційно-економічні інновації). Розроблена модель забезпечення збалансованого розвитку нових районів (префектур). Пропонується оцінку результативності збалансування розвитку нових районів здійснювати в параметрах зростання економіки, життєвого рівня населення, інноваційної активності і зниження конфліктності і напруги в соціумі. Для теоретичної моделі укрупненого району визначена система протиріч, в яку включені вихідні умови, баланс «соціум – економіка», управлінський механізм, якість життя.

В дослідженні розвиток територій пов'язаний з процесом субурбанізації. Визначено, що субурбанізаційний процес забезпечує досить ефективний результат, який проявляється в перспективі і має пріоритетне стратегічне значення для розвитку країни в цілому. Для Харківської області виконані експертні оцінки і визначено кількість районів: розрахункове значення 6,14, отже реально кількість нових районів в області знаходиться в межах: $\min - 5$, $\max - 7$. Запропонована логіка постановки і вирішення завдань розвитку ОТГ є достатньо новою для цих територіальних утворень, що потребує від них налагодження контактів з науковим сектором регіону.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення і нове вирішення важливої наукової проблеми, що полягає в теоретично-методологічному забезпеченні управління інноваційним розвитком регіонів України. Проведене дослідження дозволило отримати низку взаємопов'язаних наукових і практичних результатів методологічного, теоретичного й емпіричного рівнів.

1. Реформи в Україні та її регіонах довгий час відбувались надто повільно і не визначались продуктивною результативністю, головним чином, через відсутність дієвої регіональної інноваційно-інвестиційної політики, недостатнє використання наявного інноваційного потенціалу соціально-економічного розвитку, консерватизм існуючої системи управління. Новий зміст цієї політики полягає у реалізації принципів децентралізації, фінансової незалежності об'єднаних територіальних громад, опануванні сучасними методами та інструментарієм регіонального управління, активізації громадської участі у реалізації стратегії розвитку територій. Складовими такої реалізації мають стати смарт-спеціалізація, субурбанізація, інноваційна конкуренція.

2. У понятійному апараті досліджуваної проблеми сформовано та запропоновано авторське визначення основних термінологічних визначень у вигляді термінологічного тезаурусу (кластеру); серед них такі ключові поняття як «управління» та «діяльність», «інноваційна політика», «механізм», «управлінські технології», «аналітична функція управління», «регіональний розвиток», «проектна методологія», «конфліктна економіка», «ціннісний підхід», «принцип позитивізму».

В основі авторського підходу - розуміння пріоритетності у інноваційному розвитку саме організаційно-економічних та інституційних інновацій - по відношенню до техніко-технологічних нововведень, оскільки саме вони закладають початкові умови для розгортання інноваційних процесів та створюють креативне середовище реформ. У дисертації увагу зацентровано на організаційно-економічних та інституційних інноваціях, оскільки саме вони створюють умови

для зміни технологічних укладів і стимулюють креативне відношення соціуму до трансформаційних процесів.

3. Авторський методологічний підхід до дослідження механізмів та процесів регіонального інноваційного розвитку базується на органічному взаємозв'язку організаційно-економічного механізму з технологією управління, що забезпечує максимальний кінцевий результат. Виділено інноваційну складову розвитку, що охоплює всі різновиди інновацій (організаційні, інституційні, техніко-технологічні) і фактори впливу на регіональну систему, їх напрямки дії, силу, селективність. У запропонованих логіко-структурних моделях управління регіональним інноваційним розвитком його використано у процесі оцінювання потенціалу (потенціал ядра і середовища), та стратегічного планування (ситуаційні моделі), а також для підвищення конкурентоспроможності регіону (смарт-спеціалізація).

З різновидів методологічних підходів до регіонального розвитку пріоритетно виділено: інституційний, процесний, проектний. Інституційний підхід включає в себе позаекономічне тлумачення сутності і рушійних сил розвитку, а процесний і проектний - разом забезпечують інжинірингову практику започаткування змін. У авторському варіанті такий методологічний підхід являє собою певну систему, у якій наукове дослідження явища чи процесу - це тільки перша частина процесу пізнання і введення змін. Друга, не менш важлива частина - це методологія інжинірингу, тобто перетворення знань в реальні продукти, моделі, схеми, технології.

4. Децентралізація влади являє собою передачу владних функцій з центру на місцевий рівень, в територіальні громади, з метою реалізації інноваційних перетворень усієї системи життєдіяльності певної території. Субсидіарність змінює відношення громад до влади та власної території. Підтверджено, що на первинний рівень передано широкий комплекс завдань і інструментів їх вирішення, а головне, більшість з них виникають і продукуються безпосередньо в самих громадах, з урахуванням місцевих умов, ресурсів, проблем, інтересів.

Доведено, що децентралізація влади і розвиток місцевого самоврядування є двоєдиним трансформаційним процесом, де реалізуються суттєві організаційно-управлінські зміни в існуючій системі адміністративно-територіального устрою країни, визначальними з яких є фінансово-господарська незалежність і корпоративна відповідальність.

5. Узагальнено світовий та вітчизняний досвід орієнтації соціально-економічного розвитку регіонів на потреби глобального ринку та пріоритетності забезпечення високого рівня його конкурентоспроможності.. Визначено, що конкурентоспроможність певної території на міжнародних ринках створює інтегральний, синергетичний ефект, який виступає своєрідним маркером ефективності регіональної політики держави, а тому держава повинна в різні способи підтримувати розвиток конкурентного потенціалу кожного з регіонів.

Успіх у конкурентній боротьбі неможливий без визначальної участі в ній такої характеристики, як «якість» під якою, у самому широкому розумінні цього поняття, є відмінність нових властивостей від аналогічних у кращу сторону, або нижча вартість, ніж вартість аналогів різного роду (товарів, послуг, оргсистем, моделей, технологій).

6. Інноваційний розвиток як на державному, так і регіональному рівні має базуватися на таких концептуальних засадах: всебічного розвитку місцевих інноваційних ініціатив та креативних технологій з боку органів державної та регіональної влади, ефективної комунікації суб'єктів регіональної інноваційної інфраструктури, бюджетної підтримки депресивних регіонів, залучення іноземних інвестицій, проведення реформ (децентралізація, створення ОТГ, укрупнення районів). На місцевому рівні інноваційні зрушення стосуються економічної спеціалізації, розвитку інфраструктури територій, перерозподілу компетенцій між структурами місцевої влади, підвищення спроможності та конкурентоздатності територіальних громад.

7. Результати проведеного дослідження показали, що процес децентралізації, становлення системи місцевого самоуправління шляхом створення ОТГ, не позбавлений певних протиріч і має як позитивні, так і

негативні риси. Позитивні полягають у тому, що усі суб'єкти регіональної політики, які задіяні у цьому процесі, формують спільно з державними інституціями нову модель не стільки жорстких ієрархічних відносин, скільки партнерських, коли значно підсилюється зворотний вплив нових територіальних структур на політику центральної влади, а ОТГ набувають важливого досвіду самоорганізації, самоуправління і розвитку. Основними негативними рисами виступають: дублювання управлінських функцій поміж ОТГ та районними державними адміністраціями, проблеми земельних відносин (оренда, продаж), недостатній рівень підготовки управлінських кадрів, інерція громад у сприйнятті нових можливостей, супротив новим починанням, проблеми екологічної безпеки.

8. Розроблено програму дослідження та інструментарій експертного оцінювання стану і перспектив подальшого розвитку ОТГ, в якому своє розуміння і бачення визначили безпосередньо керівники об'єднаних територіальних громад та науковці, з питань децентралізації влади та місцевого самоврядування. Ключові моменти такого експертно-соціологічного дослідження підтверджують авторський прогноз стосовно сприйняття громадою нової форми самоуправління, високих темпів нарощування потенціалу (спроможності) ОТГ, активного і результативного освоєння керівником завдань і методів управління на території громади.

Упровадження нових моделей територіального устрою, кардинальне оновлення системи державного та регіонального управління не обмежується лише прийняттям необхідних законів, розробкою нормативної бази та наділенням ОТГ повноваженнями щодо розподілу ресурсів – усі, як нові, так і вже існуючі інституції мають відпрацьовувати порядок взаємодій та «правила гри», тобто вступати у новий етап формування партнерських відносин між собою. ОТГ, як новий інститут місцевого самоврядування, вживлюючись в існуючу державну та регіональну управлінську вертикаль, адаптуючись до неї, суттєво змінює консервативний характер раніше сформованих управлінських взаємовідносин, наповнюючи регіональну соціально-економічну систему новими змістом і якістю.

9. Особливостями фінансування та бюджетного забезпечення діяльності і розвитку ОТГ є надання ОТГ законодавчого права безпосередньої участі у формуванні та розподілі бюджету діяльності територіальної громади, чітко визначена структура як бюджетних надходжень, так і бюджетних витрат, спрощено процедури міжбюджетних трансфертів в структурі ОТГ. З аналітичних оцінок визначено, що близько половини громад мають достатній фінансовий ресурс свого розвитку, інша позитивна тенденція – за час свого короткого функціонування показник наповнення бюджету ОТГ має стійку тенденцію зростання.

Дослідженням доведено, що самодостатній рівень фінансової незалежності можна забезпечити не тільки завдяки нарощуванню рівня бюджетної підтримки територіальної громади, а і перебудовуючи саму систему управління, тобто оптимально розподіляючи компетенції та сфери впливу, створюючи сучасні інформаційно-комунікаційні системи, впроваджуючи організаційно-економічні та інституційні інновації.

10. ОТГ та органи місцевого самоврядування областей країни здійснюють свою діяльність в тісному взаємозв'язку з обласними радами та апаратом обласних державних адміністрацій. Цей взаємозв'язок має два вектори - прямий і зворотній. Доведено, що саме зворотній зв'язок чинить значний вплив на результуючу діяльності управлінських структур вищого рівня. Дослідження показали, що ці управлінські структури трансформують свої управлінські важелі, свою політику впливу на структури нижчого рівня за такими напрямками: залучення міжнародної технічної допомоги; підвищення конкурентоспроможності; розширення і активація роботи ЦНАП; бюджетна підтримка; організаційно-методичне і освітнє забезпечення управлінських кадрів системою знань з державної регіональної політики, інформування населення щодо змін законодавства, ситуативних проблем чи нових можливостей ресурсного, правового, соціального забезпечення.

11. Досліджено стратегії розвитку структур місцевого самоврядування на прикладі діяльності ОТГ у Харківській області. Переважна більшість з них

демонструє формальний підхід і недостатнє використання сучасних наукових здобутків. З метою підвищення якості стратегічних планів розвитку ОТГ рекомендовано використовувати в практиці розробки стратегій можливості та інструментарій бенчмаркінгу, організаційну технологію партисипативного планування, визначення та включення до стратегій «точок інноваційного зростання», ситуаційне моделювання.

Доведено, що в процесі розробки стратегії врахування принципів відокремленості і самостійності (територіальна, ринкова, господарча, соціокультурна) ставить перед ОТГ цілий комплекс споріднених завдань системи управління і розвитку - аналітики прогнозування і планування діяльності, розподілу ресурсів. Практично всі вони для управлінського апарату ОТГ і громади в цілому є новими, такими, що потребують освоєння, нормування, інформаційного забезпечення і документального оформлення.

12. Розроблено основні положення адаптивного моделювання та механізмів управління розвитком адміністративних районів і ОТГ, в які включено: обґрунтування і узгодження місцевих ініціатив, методично-організаційна підтримка інноваційних проектів, навчання і тренінг кадрів, управлінські експерименти і організація постійного інформаційного обміну. Гнучка модель організації саморозвитку ОТГ потребує наукового забезпечення та сценарного моделювання, наявності стимулюючих важелів, зворотнього зв'язку та базуватися на принципах субсидіарності.

13. Встановлено, що вже створені ОТГ за незначний час діяльності, перебирають на себе ресурси і компетенції районних державних адміністрацій (РДА), і це дало поштовх для перебудови РДА, перерозподілу компетенцій поміж структурами влади, зміні зв'язків у системі територіального управління. На порядок денний постало завдання укрупнення районів в областях України.

Головними завданнями укрупнених районів і стратегічними напрямками їх діяльності визначено субурбанізаційну політику, як перенесення на сільську територію міського способу життя, кластерні форми їх організації, формування

регіональних інноваційних систем, побудованих на мережевій формі організації, розробка та реалізація гео-інформаційних технологій.

14. Визначено методичний інструментарій забезпечення реалізації регіональної регуляторної політики з урахуванням прогнозу соціально-економічного розвитку регіону, в основі якого – інноваційний розвиток з пріоритетом на використання власних ресурсів, економічна обґрунтованість планів і програм, партнерські відносини, визнання інтересів громад і їх ціннісних орієнтацій, узгодженість у розв'язанні конфліктних ситуацій. Здійснено економетричне моделювання впливу рівня розвитку ОТГ на загальний рівень розвитку окремого регіону, яке підтвердило доцільність створення нових організаційно-управлінських форм та їх високу ефективність. На комбінації обсягу валового регіонального продукту та інтегральних коефіцієнтів розвитку ОТГ сформовано кластерні угруповання регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверкина М.Ф. Механізм інформаційного забезпечення розвитку територіальних систем / М. Ф. Аверкина // Причорноморські економічні студії. – 2017. – В. 18. – С. 211-215.
2. Аверкина М.Ф. Зарубіжний досвід формування регіональної політики розвитку відновлювальної енергетики Португалії в руслі забезпечення стійкого розвитку міст / М. Ф. Аверкина // Державне управління: удосконалення та розвиток, 2018 – № 6 (Електронне наукове фахове, Index Copernicus).
3. Аверкина М. Ф. Стійкість міської агломерації в забезпеченні регіонального розвитку / М. Ф. Аверкина // Бізнес Інформ. – 2019. – № 3. – С.108 – 113.
4. Аграрная экономическая наука на рубеже веков: методология, традиции. перспективы развития. - М.: Энциклопедия российских деревень. - 1999. - 326 с.
5. Алексеев П. В. Философия / П. В. Алексеев, А. В. Панин // 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ТК Велби, Проспект, 2005. – 608 с.
6. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень.
7. Аналітична записка виконання завдань економічного розвитку в 2017 р. ХОДА, 2018 р.
8. Акофф Р. Акофф о менеджменте. / Пер. с англ. – Спб.: Питер, 2002. – 488 с.
9. Антонюк Л.Л. Шляхи інтеграції України в глобальну інноваційну систему // Спільний європейський економічний простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей: Монографія; за заг. ред. Д.Г. Лук'яненко, В.І. Чужикова. - Київ: КНЕУ, 2007. - 544 с.
10. Антонюк Л.Л. Актуальні проблеми інноваційного розвитку України на сучасному етапі // Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення: Монографія; за заг. ред. О.І. Амоші, В.П. Антонюк, А.І. Землянікіна та ін./ НАН України. Ін-т економіки промисловості. - Донецьк, 2007. - 328 с.
11. Антонюк Л.Л. Інноваційна стратегія підвищення конкурентного статусу України в умовах економічної глобалізації // Управління міжнародною

конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку. / Монографія. Том 1; за заг. ред. Д.Г. Лук'янченка, А.М. Поручника. – Київ: КНЕУ, 2006. – 816 с.

12. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність і регіональний аспект // Міжнародна економічна політика: наук. журн. – Вип. 2 (1). – Київ: КНЕУ, 2005. – С. 44-68.

13. Анцупов А.Я. Конфликтология / А.Я. Анцупов. – М.: Юнити-Дана, 2015. – 591 с.

14. Артеменко В. Індикатори стійкого соціально-економічного розвитку регіонів / В. Артеменко // Регіональна економіка. – 2006. - №2. – С. 90-97.

15. Арутюнов А.Л. Конфликтология и поведение потребителя. / Научные труды. Институт народнохозяйственного прогнозирования РАН.

16. Архипова С. В. Реформування місцевих бюджетів, спрямоване на зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kds.org.ua/blog/>.

17. Аскильдсен Я. Э., Адам Смит и «невидимая рука» рыночного механизма / Я. Э. Аскильдсен // Теория и методы в социальных науках / под ред. С. Ларсена; пер. с англ. – М.: МГИМО, «Российская политическая энциклопедия», 2004. – С. 147-16.

18. Асоціація міст України. Практичний посібник з питань формування спроможних територіальних громад. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://oda.zt.gov.ua/images/golovna/ob_ter_gromad/posibnik_gromadi.pdf/

19. Афоничкин А.И., Михайленко Д.Г. Управленческое решение в экономических системах. / А.И. Афоничкин, Д.Г. Михайленко. – СПб.: Питер, 2009. – 480 с.

20. Бабаєв В.М. Практика муніципального управління. / В.М. Бабаєв. - Харків: ХНАМГ, 2002. - 311 с.

21. Бабаєв В. М. Управління міським господарством: теоретичні та прикладні аспекти / В. М. Бабаєв. – Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2004. – 204 с.

22. Бабінова О. Регіональна політика як предмет науково-теоретичного аналізу. Вісник НАДУ «Регіональне управління та місцеве самоврядування». № 9. – С. 143 – 150.

23. Балацкий Е.В. Диалектика познания и новая парадигма экономической науки / Е.В. Балацкий // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. - №7. – С. 73-79.

24. Бартенев С.А. Экономические теории и школы. / М.: Изд. БЕК, 1996. - 352 с.
25. Базелер І., Собов З., Хайнрих Й., Кох В. Основы экономической теории СПб: Питер, 2000. - 800 с.
26. Баймуратов М. А. Роль международных стандартов местного самоуправления в формировании компетенции публичной самоуправленческой власти / М. А. Баймуратов, В. А. Григорьев. – Одесса: ФЕНИКС, 2003. – 160 с.
27. Белей Л. Децентралізація будить у звичайних громадян відповідальність за свою малу батьківщину / Л. Белей // Український тиждень. – 2014. - № 1-18. – С. 38 – 39.
28. Белкина Т. Д. Инфраструктура и ее программирование в развитых капиталистических странах / Т. Д. Белкина // Проблемы функционирования и развития инфраструктуры народного хозяйства. – М.: ВНИИСИ, 1979. – С.18.
29. Белявцева В. В. Адміністративна підтримка розвитку регіонів / В. В. Белявцева / Інфраструктура фінансового ринку: стан та перспективи розвитку в умовах інноваційної економіки: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 13 квітня 2019 р.). Київ : ГО «Київський економічний науковий центр», 2019. – 100 с.
30. Белявцева В. Державні інтереси і самоуправління на місцевому рівні в реформаційному процесі. В. Белявцева Вісник Хмельницького національного університету. – Серія: Економічні науки. – Хмельницький : [Б. в.], 2019. - №3. Т.1 (269).
31. Белявцева В. В. Ключові виклики реалізації стратегії смарт-спеціалізації в Україні. Белявцева В. В, Хрипунова Д. М. Развитие предпринимательства в Украине: безопасность осуществления хозяйственной деятельности. Сборник научных трудов по итогам круглого стола (14 декабря 2018 г., г. Харьков) Харків «Право», 2018. С. 69 – 74.
32. Белявцева В. В. Кроки на зустріч підприємств і влади на регіональному ринку. Белявцева В. В., Димченко О. В. III Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту на підприємствах України», 2017.
33. Белявцева В. В. Методологія управління інноваційним розвитком регіону: монографія / Харків: «Друкарня Мадрид», 2017. – 216 с.
34. Белявцева В. В. Наукове забезпечення і практика реформатування районів області. Белявцева В. В. Бізнес Інформ. 2019. № 5. С. 73-79.

35. Белявцева В. В. Особливості сучасного етапу районування обласних територій. Белявцева В. В., Димченко О. В., Рудаченко О. О. /Проблеми системного підходу в економіці: Збірник наукових праць, Київ - Випуск 3(71). - 2019. – 272 с.
36. Белявцева В. В. Підходи, методи і спроможності в управлінні розвитком регіонів. / Прикарпатський національний Івано-Франківський національний університет. Сб. Моделювання регіональної економіки. Вип. 1(31), 2018.
37. Белявцева В. Сучасна інноваційна політика в управлінні розвитком регіонів, Збірка №2(30) Моделювання регіональної економіки, ДВНЗ Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, Івано-Франківськ, 2017. С. 272-280.
38. Белявцева В. В. Становлення інституту місцевого самоврядування в Україні та його вплив на розвиток територій [Електронний ресурс] / В. В. Белявцева // Проблеми системного підходу в економіці. - 2019. - Вип. 1(1). - С. 58-64.
39. Белявцева В. Теоретичні аспекти оцінки конкурентоспроможності регіону. Збірка №1(29) Моделювання регіональної економіки, ДВНЗ Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, Івано-Франківськ, 2017. С. 385 – 392.
40. Белявцева В. В. Територіальні громади як новий інститут саморозвитку.
41. Белявцева В. В. Трансформація функцій державного управління на регіональному рівні. В. В. Белявцева Міжнародна наукова конференція. «Інноваційний потенціал соціально-економічних систем: виклики глобального світу». Лісабон, Португалія, 2017.
42. Белявцева В. В. Функциональные особенности управления: аналитическая и проектная работа [Електронний ресурс]. В. В. Белявцева. Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. - 2019. - № 2. - С. 138-145.
43. Белявцева В. В. Ціннісний підхід в використанні до перебудови адміністративно-територіального устрою в Україні. Белявцева В. В. Бізнес Інформ. 2019. № 6. С. 89-94.
44. Бернс Г. Разрушитель стереотипов. – М.: Альніна Паблі....., 2009. – 249 с.
45. Білецький Я. Організаційна підтримка інвестиційних проектів розвитку території. – 1998. – Інвестиційний вісник № 1. – С. 36 – 41.

46. Білоус О. Г. Глобальні перспективи і сталий розвиток. МАУП. Київ. – 2005. – 492 с.
47. Білоус В. С. «Синергетика і самоорганізація в економічній діяльності». – К.: КНЕУ, 2007. – 376 с.
48. Белявцева В.В., Гнатенко А.І., Зінченко О.С. та ін. Основи грантрайтингу та управління проектами у публічній сфері: метод. Реком. Для органів влади та недержавних організацій. / За заг. ред. О.В. Кулініча. - Харків: Золоті сторінки, 2017. - 148 с.
49. Бекетов Н. В. Региональные проблемы формирования инновационной системы. / Н. В. Бекетов // Регион: экономика и социология. – 2005. - № 1. – 110 с.
50. Бжуска Я. Розумна спеціалізація регіону / Я. Бжуска, Я Пика // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. № 749. – Логістика. – С. 362 – 366.
51. Бобровська О. Ю. Розвиток територіальних громад: базові поняття і показники оцінювання. Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2017. – вип. 1 (17). – С. 1 – 9.
52. Бондарчук В. Д. Державна політика взаємодій учасників інноваційного розвитку регіону. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua>.
53. Бородіна О.М. Методологічні засади забезпечення аграрних трансформацій / О.М. Бородіна, С.В. Бородін // Методологічні основи
54. Борщевський В. В., Васильцов Т. Г. Стратегічні пріоритети та механізми інноваційного розвитку сільських територій Західного регіону України: монографія / наук. ред. В. В. Борщевський. – Львів; Аверс, 2014. – 176 с.
55. Бубенко П.Т., Димченко О.В., Кашпур А.Д. Управління системною модернізацією та розвитком житлово-комунальних підприємств. / Монографія / П.Т. Бубенко, О.В. Димченко, А.Д. Кашпур; НАН України, Північно-Східний науковий центр, Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х.: ХНУМГ, 2014. – 233 с.
56. Бувальцева В. И. Неравномерность регионального развития: особенности проявления и направления преодоления / В. И. Бувальцева, М. Соколовский // Экономика. – 2008. - № 3. – С. 44.
57. Буркав В.Н., Кондратьев В.В. Механизмы функционирования организационных систем. - М.: Наука, 1981. - 383 с.

58. Буркинський Б. В., Степанов В. Н. Современные проблемы кластеризации: теоретико-методологический дискурс. / Материалы IX Пленуму Спільки економістів України та Міжнародної науково-практичної конференції. – Київ, 2014. – С. 30 – 49.
59. Буряченко А. Є. Формування концепції комплексного регіонального розвитку. Формування ринкової економіки. №29. – 2013. – С. 78-91.
60. Бьюкенен Д. Конституция экономической политики. Нобелевская лекция. – М. Таурус Альфа, 1997.
61. Бюджетна децентралізація: європейський досвід та перспективи для України. Вип. 3. – 2016. – С. 56-62.
62. Васильєв О. В. Регулювання розвитку ринкової інфраструктури регіону. Автореферат на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Харків, 2011. – 44 с.
63. Васильєв О. В. Методологія і практика інфраструктурного забезпечення функціонування і розвитку регіонів України: монографія / О. В. Васильєв. – Х.: ХНАМГ, 2007. – 339 с.
64. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доп.) / [уклад. і гол. ред. В.Т. Бусель]. - К.: Ірпеко ВТФ "Перун", 2005. - 1728 с.
65. Власюк О. С., Яценко Л. Д. Людський розвиток в Україні: чинники та проблеми. Стратегічні пріоритети, № 1 (38). Національний інститут стратегічних досліджень. Науково-аналітичний щоквартальний збірник, 2016. – С. 43 – 54.
66. Возняк Г. В. Бюджетна політика соц.-ек. розв. регіонів України в умовах фінансової децентралізації (дисс. докт. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит) НАНУ, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього». Київ, 2017. – С. 433.
67. Возняк Г. В. Регіональний розвиток: сутність і методологічна основа / Регіональна економіка, 2015. – С. 34-43.
68. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: динамика и организация. – Луганск: изд-во Восточно-украинского нац. ун-та, 2000. – 315 с.

69. Воротіна Л. І. Кластери в організаційній структурі управління економікою регіону. / Матеріали ІХ Пленуму Співки економістів України та Міжнародної науково-практичної конференції. – Київ, 2014. – С. 30 – 49.

70. Врублевский О. С. Співробітництво територіальних громад: сучасний стан та перспективи розвитку // Вісник інституту громадського суспільства. - № 40. грудень 2016. – С. 18 – 20.

71. Газимагомедов Г. Г., Абдулаев В. Н. Становление экономической конфликтологии. / Вестник Санкт-Петербургского университета. Экономика и экономические науки, 2014.

72. Ганущак Ю. Реформа територіальної організації влади. Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». / К.: ТОВ «Софія-А», 2014. – 168 с.

73. Ганущак Ю. Конституювання децентралізації: поховати, або порадити. ЗН. №1, 12 січня – 18 січня, 2019 р.

74. Гайдай Т. Методологічні ознаки історичних типів наукової раціональності економічної теорії у вимірі сучасної філософії науки / Т. Гайдай // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. - 2015. №11. - С. 6-12.

75. Гарасюк О. А., Міщук Є. В., Рицько О. І. Визначення проблем та стратегія управління розвитком територіальних об'єднаних громад. «Державне управління: удосконалення а розвиток». - № 2, 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dy.nauka.com.ua.

76. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: принципи формування, механізми реалізації // Регіональна економіка. – 2001. - № 4. – С. 241 – 248.

77. Геєць В. Політико-економічні засади дослідження сучасного суспільства / В. Геєць // Економіка і прогнозування. - 2015. - №3 - С. 5-13.

78. Геєць В.М. Характер перехідних процесів до економіки знань / В. Геєць // Економіка України, 2004. - №4. - С. 4-14.

79. Геєць В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України. - Харків: константа, 2006. - 272 с.

80. Глушков В.М., Иванов В.В., Яненко В.М. Моделирование развивающихся систем. / М.: Наука, 1983. – 350 с.
81. Голиков А.П., Казаков А.В., Шуба Н.В. Харьковская область, региональное развитие: состояние и перспективы. / Монография. Под. ред. чл.-кор. НАН Украины, проф. Бакирова В.С. - Х.: ХНУ им. В.Н. Каразина, 2012. – 224 с.
82. Грант Р. Современный стратегический анализ. 5-е издание. СПб: Питер, 2008. – 560 с.
83. Гриценко А. Ринкова інфраструктура : суть, функції, будова / А. Гриценко, В. Соболев // Економіка України. – 1998. - № ;. – С. 35-44.
84. Гришкін В.О. Соціалізація економіки України: теорія, методологія, перспективи / монографія В.О. Гришкін. - Д.: Пороги, 2005. - 498 с.
85. «Громада. Эффективное управление. Инвестиции». III Польско-украинский форум местного самоуправления, составитель Т. Бельская, 2018.
86. Гросул В. А. Соціально-економічна стійкість підприємства: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій. / ХДУХТ. Монографія. – Харків, 2007. – 303 с.
87. Груздєва Т.В. Стан та проблеми розвитку інтелектуального потенціалу в сучасних умовах. / Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності, 2011. - №9. – С. 16 – 23.
88. Гуревичов М.М., Долгарьов А.В., Пазинич С.М., Пономарьов О.С. Професійна культура менеджера в умовах інноваційного розвитку. / Харків, НТУ «ХП», 2010. – 238 с.
89. Гурьянова Л. Моделирование развития механизмов финансовой децентрализации на основе производственно-институциональных функций / Л. Гурьянова, Я. Пелиова, Т. Клебанова, Н. Дубровина / Digital economy and digital society. Edited by Tetyana Nestorenko, Magdalena Wiezbik-Stronska – Katowice: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach, 2019. – 319 p., PP. 43–57, ISBN 978–83–952000–6–9.
90. Гур'янова Л.С. Моделювання збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів: монографія. – Бердянськ: ФОП Ткачук О.В., 2013. – 406 с.

91. Данилов И. П. Методика оценки и анализа социально-экономического потенциала региона / И. П. Данилов, В. В. Никитин, А. Г. Краснов // Вестник Чувашского университета. – 2011. № 4. – С. 382 – 390.

92. Дафт Р.Л. Менеджмент / Р.Л. Дафт; пер. с англ. - СПб.: Питер, 2000. - 832 с.

93. Дем'янчук О.І. Забезпечення фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад в Україні. Нац. ун-т «Острозька академія». Наукові записки. №6(34), 2017.

94. Державне управління регіональним розвитком України: монографія / За заг. ред. В. Є. Воротіна, А. Я. Жаліла. – К.: Нац. інститут стратегічних досліджень при Президенті України, 2010. – 288 с.

95. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування : [навчальний посібник для посадовців органів влади та фахівців з розвитку місцевого самоврядування]. – К. : ПРООН/МПВСР, 2016. – 269 с.

96. Децентралізація: що обіцяла держава і що маємо нині? Вдовенко І., голова Чернігівської обласної ради. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chor.gov.ua/nasha-diyalnist/publikatsiyi/item/6423>.

97. Диваева Э. А. Методология оценки функционирования региональных и инновационных систем. Дисс. на соискание ученой степени докт. эк. наук. М.: - 2013.

98. Димченко О.В. Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління. / Харків. ХНАМГ, 2009. – 356 с.

99. Димченко О.В., Белявцева В.В. Інноваційна політика в інфраструктурному секторі регіону.

100. Димченко О. В., Белявцева В. В. Регіональний розвиток: два підходи. IV Міжнародна науково-практична конференція «Бізнес-адміністрування в умовах турбулентної економіки». Харків – 2018. – С. 8 – 14.

101. Дисерп Д.Ф. Напрямки удосконалення механізмів державного управління інвестиціями в регіональний розвиток. Дисертація. Одеський рег. інститут державного управління при Президенті України. 2017. – 426 с.

102. Долішній М. І., Козоріз М. А. Вплив глобалізації на стратегію розвитку регіонів України // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. - 2002.— №1. – С. 34–37.
103. Дробышевская Т. В. Основы городской политики. Монография НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк: ООО «Юго-Восток, ЛТД», 2005. – 269 с.
104. Дуленко А. Л., Райнін І. Л. Харківська область: потенціал і соціально-економічний розвиток. / Монографія. – Х.: ФОП Александров К. М., 2008. – 304 с.
105. Дунаєв І. В. «Механізм модернізації регіональної економічної політики в Україні в умовах інтеграційної політики. Автореферат докт. дис. з державного управління. Харків, 2018. – 44 с.
106. Європейська хартія місцевого самоврядування. м. Страсбург, 15 жовтня 1985 року. [Хартію ратифіковано Законом №452/97-ВР від 15.07.97]
107. Єрмаков О.Ю. Методологія економічного дослідження аграрних проблем / О.Ю. Єрмаков // Вісник аграрної науки Причорномор'я. Випуск 3 (80), том 2. – 2014. – С. 3-12.
108. Єсіна В.О. Розвиток інноваційного потенціалу регіонального господарського комплексу. Монографія. Харків. ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 153 с.
109. Економіка регіонів у 2015 році: нові реалії і можливості в умовах започаткованих реформ // Аналітична доповідь. За ред. д.е.н. проф. Олійника Д.І., Шевченко О.В., Жук В.І., Юрченко К.Т. та ін. - К.: НІСД, 2015. - 92 с.
110. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / [за ред. Романа Дяківа]. – К.: Міжнародна економічна фундація, 2000. – 704 с.
111. Жупаненко В.М. Сучасне трактування інфраструктури економіки. Облік і фінанси АПК. – 2010. - №3. – С. 129–138.
112. Журавльова І.В. Концептуальні основи аналізу інтелектуального капіталу підприємства. / Наукові записки національного економічного університету. Випуск 16, Київ, 2006.

113. Забезпечення конкурентоспроможності регіонів у контексті активації економічного розвитку. НАДУ при Президентіві України. Дніпро., під ред. Бобровської О. Ю., 2013. – 48 с.

114. Заблодська І. В. Визначення принципів і методів стимулювання працівників до інноваційної активності в регіонах/ І. В. Заблодська, С.Ф. Большенко // Економіка та право. 2013. №1(35). С.122 - 127.

115. Домінанти політики міжрегіонального інноваційного співробітництва. Монографія / І.В. Заблодська, Ю.В. Завойських, С.О. Бурбело, М.С. Кроленко. Чернігів: Десна Поліграф, 2015. 152 с.

116. Заблоцький Б. Методологічний підхід до моделювання регіонального розширеного самовідтворення. // Регіональна економіка. – 2001. – №3. – С. 26–35.

117. Забродский В.А., Кизим Н.А. Оценка финансовой устойчивости производственно-экономических систем. / Х.: Бизнес Информ, 23000. – 72 с.

118. Заветний С.О., Пономарьов О.С., Пазиніч С.М. Філософія впливу / Харків. 2011. - 204 с.

119. Закон України «Про основи державної регіональної політики». Верховна Рада України; Закон від 05.02.2015 №156-VIII.

120. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад».

121. Закон України «Про державно-приватне партнерство» №2404-VI від 1 липня 2010 р.

122. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» №137/98-ВР від 3 березня 1998 року.

123. Запотоцький С. П. Регіональна конкурентоспроможність: суспільно-географічні засади формування. / Монографія – Київ. Бізнес Медіа Консалтинг, 2012. – 424 с.

124. Заставецька Л. Системи розселення і геопросторової проблеми вдосконалення адміністративно-територіального устрою України. – Тернопіль: Видавничий центр ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – 332 с.

125. Захарченко В.І. Трансформаційні процеси у промислових територіальних системах України. - Вінниця: Гіпаніс, 2004. - 574 с.

126. Захарченко С.В. Конкуренстоспроможність регіонів України: оцінка, прогноз та механізм підвищення (за методологією міжнародного Інституту розвитку менеджменту): автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.05 - розвиток продуктивних сил і регіональна економіка / С.В. Захарченко; Чернігівський державний технологічний університет. - Чернігів, 2013. - 20 с.

127. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013. [Електронний ресурс]. - Електронні текстові дані. - Режим доступу: http://competitiveukraine.org.ua/uploadfiles/ckfinder/files/reports/2013/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf, вільний. - (дата звернення: 15.11.2016). - Назва з екрана.

128. Звіт ХОДА. Відомчі матеріали. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (дати адрес сайту ХОДА)

129. Зинчина В.Б. Хрестоматія по конфліктології. Харків: ХНАГХ, 2008. – 166 с.

130. Иванов Ю.Б., Тищенко А.Н., Дробитько Н.А., Абрамова О.С. Конкуренстоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия. – Х.: ХНЭУ, 2004. – 256 с.

131. Іжа М. М., Маєв А. П. Утворення спроможних територіальних громад – європейський досвід для України / Матеріали Всеукраїнської НПК (травень 2018 – 100-річчя державної служби України). – С. 6 – 8.

132. Ізард У. Методи регіонального аналізу: вступ до науки про регіони. – М.: Прогрес, 1996. – 659 с.

133. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід: монографія / М.П. Денисенко та ін. За ред.: М.П. Денисенка, Л.І. Михайлової. - Суми: Університетська книга, 2008. - 490 с.

134. Інноваційна стратегія українських реформ / Гальчинський А. С., Геєць В. М., Кінах А. К., Семиноженоко В. П. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.

135. Йохна М.А., Стадник В.В. Економіка і організація інноваційної діяльності. Альма-матер. Київ. Вид. центр «Академія», 2005. - 400 с.

136. Катькало В. С. Теория стратегического управления: этапы развития и основные парадигмы. Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 8. Вып. 2 (№ 16). – С. 4–21.
137. Кардаш В.А. О неизбежной смене парадигмы в экономической науке. / В.А. Кардаш // Terra economics. – 2009. – Т. 7. - №1. – С. 51-57.
138. Карий О.І. Комплексний розвиток міст: теорія та методологія стратегічного планування. / Львів: Вид-во «Львівська політехніка», 2011. – 308 с.
139. Качала Т.М. Житлово-комунальне господарство в системі міського комплексу. Монографія. – К.: Карова думка, 2008. – 415 с.
140. Кирилюк Є.М., Прощаликіна А.М. Методологія дослідження процесів трансформації економічних систем в сучасних теоріях. / Механізм регулювання економіки, 2011. – №4. – С. 172-179.
141. Кіщевський С. Оновлення Конституції як завершення революції. / С. Кіщевський // Центр перспективних досліджень. – 2015. - № 1. – С. 169–170.
142. Кластеризація – вагомий фактор підвищення конкурентоспроможності економіки України. матеріали ІХ Пленуму Співки економістів України та міжнародної науково-практичної конференції – за заг. ред. академіка АЕН України, професора В. В. Оскольського. – К., 2014. – 336 с.
143. Клейнер Г. Б. Эволюция экономических институтов в России. – М., 2003.
144. Кныш М.И. Конкурентные стратегии. – СПб.: Любавич, 2000. – 284 с.
145. Ковальова В. Реформа місцевого самоврядування: замість держадміністрації створять виконкоми обласних і районних рад. / В. Ковальова // Урядовий кур'єр. – 2015.
146. Ковальська Л.Л. Оцінка конкурентоспроможності регіону та механізми її підвищення: монографія. / Луцьк: «Надстир'я», 2007. – 420 с.
147. Кожурин Ф. Д. Совершенствование регионального управления / Ф. Д. Кожурин. – М.: Знание, 1990. – 64 с.
148. Козер Л. Функции социального конфликта. // М.: Изд-во «Идея-пресс», 2000.
149. Кокурин Д.И. Инновационная деятельность. - М.: ИНФРА-М, 2001. – 356 с.
150. Колесникова К.О. Співвідношення державного управління та публічного адміністрування у процесі суспільної трансформації / К.О. Колеснікова // Публічне

управління: теорія та практика. - 2013. - Вип. 3. - С. 43-45. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UIRN/Puburb_2013_3_8.

151. Колишко Р. А. Децентралізація публічної влади: історія та сучасні тенденції розвитку / Р. А. Колишко // Вісник КНУ. Серія «Міжн. відн.». – 2015. – Вип. 27. – С. 198.

152. Коломійчук В. С., Шевчук Л. Т., Шульц С. Л. Стратегічні засади соціально-економічного розвитку регіону (на матеріалах Тернопільської області / за ред. М. І. Долішнього. – Львів. – Тернопіль, 2002. – 360 с.

153. Корнелиус Х., Фейр Ш. Выиграть может каждый. – М.: Стрингер, 1992.

154. Коніщева Н. Й., Власов В. О. Підвищення ефективності механізму державного контролю за господарською діяльністю. / Х.: Видавництво «НТМТ», 2016. – 270 с.

155. Конкурентоспособность регионов: теоретико-прикладные аспекты // Под ред. Перского Ю.К., Калужновой Н.Я. – М.: ТЕМС, 2003. – 472 с.

156. Концепція реформування самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014р. №333-р.

157. Корнелиус Х., Фейер Ш. Выиграть может каждый. – М.: Стрингер, 1992.

158. Королук Т. О. Світовий досвід впливу децентралізації на місцеві фінанси. / КНЕУ. НПК Інтернет-конференція, березень 2018. Київ. – С. 260 – 265.

159. Краснокутська Н.С. Управління потенціалом торговельного підприємства: монографія. – Харків: Харківський держ. ун-т харчування та торгівлі, 2012. – 322 с.

160. Кузьменко Л.М. Управление функционированием и развитием экономики региона / НАН Украины. Ин-т экономики промышленности. Донецк, 2004. - 284 с.

161. Кузьмін О.Є. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: підручник / О. Є. Кузьмін. - Львів: Компакт-ЛВ, 2005. - 304 с.

162. Куїнн Дж. Б. Стратегія перемін. / Пер. з англ. під ред. Ю. Каптуревського. СПб: Пітер, 2001. – С. 30 – 38.

163. Куликов А. Экономическая конфликтология. / Economic conflict resolution, 2014.

164. Кухарева Г.П. Класична (традиційна) концепція публічного управління – її дієвість у світовому просторі та доцільність подальшого застосування в публічному управлінні України. / Theory and Practice of Public Administration. – 3 (54), 2016. – С.1-7.

165. Куцаб-Бонк К. Соціально-економічна конвергенція у транскордонному паспорті між Україною та ЄС: тенденції, виклики, завдання: монографія / К. Куцаб-Бонк, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». – Львів, 2016. – 243 с.
166. Куценко Т. Ф., Дударенко Є. Ю. Об'єднані територіальні громади в Україні: короткий аналітичний огляд. Економіка та держава №3, 2017. – С. 64-70.
167. Кучинський. Що таке децентралізація та з чим її звикли путати». Журнал «Спільне», 2017.
168. Лейпцизька хартія сталого європейського міста. – 2007р.
169. Лебедева Л. Про методологію дослідження постіндустріальної економіки / Л. Лебедева // Вісник КНТЕУ. - 2013.- №2. - С.28.-38.
170. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Міське самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / - К.: 2017. – 110 с. ISBN 978-617-7361-38-0.
171. Линьов К. О. Децентралізація та лінійність у державному управлінні : автореф. дис. канд. наук з держ. упр. / К.О. Линьов. – К., 2015. – 210 с.
172. Лисина А. Н. Методика оценки уровня инновационного развития региона. – Региональная и международная экономика, 2011. – С. 115 – 126.
173. 20 лідерів ОТГ та що є визначальним критерієм для сталого розвитку громад, дослідження спроможності громад від Яніни Казюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: decentralization.gov.ua/news/5981.
174. Ліба Н. С. Систематизація теорій регіонального розвитку в еволюційному порядку. Вісник Мукачівського ДУ, 2016. – 137 с.
175. Логунцев Е. Н. Управление развитием города. 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bg-znanie.ru/articel.php?nid=10107/>
176. Лотоцький О. Як розбудувати територію якісного життя / Урядовий кур'єр. - 2005 - 17 червня. - С.7.
177. Лукашевич В.К. Философия и методология науки: Учебное пособие / В.К. Лукашевич // Минск: Современ. Шк., 2006. - 320 с.
178. Льош А. Просторова організація економіки, 1939

179. Лэндри Чарльз. Креативный город. / Институт культурной политики. Классика – XXI. Москва, 2005. – 399 с.
180. Макс Вебер. Избранные произведения / Макс Вебер // М.: Прогресс, 1990. - 432 с.
181. Манцевич Ю.М. Удосконалення розвитку житлового господарства міст України: автореферат дис. доктора екон. наук / Ю.М. Манцевич. – К.: НАН України. Рада по вивченню продуктивних сил України, 2009. – 38 с.
182. Мартынов С.Н. Новые парадигмы экономической науки [Электронный ресурс] / С.Н. Мартынов. – Режим доступа: <http://smartpage.narod.ru/Russian/P2-NPEN.htm>.
183. Маршалл А. Принципы экономической науки. Т. 3 / Маршалл А. - М.: Прогресс-Универс, 1993. - с. 214.
184. Мазур А.Г. Регіональна економіка: проблеми відтворення і управління. / Вінниця, 2000. - 263 с.
185. Майдерс Д. Социальная психология. / Пер. с англ. СПб.: Питер Ком, 1998. – 688 с.
186. Малиновський В. Місто-регіон: аргументи за і проти. Вісник НАДУ «Регіональне управління та місцеве самоврядування». № 9. – С. 150 – 156.
187. Мамонова К. А. Організаційно-економічний механізм управління стейкхолдерами будівельних компаній: сутність, структура, інформаційний захист. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://>
188. Мамонтова Н.А. Криза сучасної економічної парадигми у формуванні механізму інноваційного розвитку. / Острозька академія. Випуск 23. Наукові записки. Серія «Економіка», год. - С. 74-77.
189. Манцевич Ю. М. Стратегія інноваційного розвитку регіонів України: сучасні проблеми економіки та підприємництва. Вип. 13, 2014. – С. 91-97.
190. Масловська Л. Ц. Сталий розвиток продуктивних сил регіонів: теорія, методологія, практика: монографія / Київський нац. торговельно-економічний університет, 2003. – 366 с.

191. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємницьких структур в Україні». - 2-25 листопада 2016 р., м. Львів.
192. Матеріали VIII міжнародного форуму: Інновації. Інвестиції. Харківські ініціативи. 120 с.
193. Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Економіка міста та урбаністика», КНЕУ, березень 2018 р. – С. 182-184.
194. Матеріали круглого столу на тему «Перспективи формування системи адміністративно-територіального устрою Харківщини» Українська асоціація районних та обласних рад м. Харків, грудень 2018 р.
195. Матюшенко І.Ю. Методичний підхід до оцінки інноваційного потенціалу України як передумови реалізації четвертої промислової революції і асоціації з ЄС. Бізнес-Інформ, 2016. - №2. - С.74-83.
196. Майерс Д. Социальная психология. / пер. с англ. СПб.: Питер Ком, 1998. – 688 с.
197. Мельник Л. Г. Информационная экономика. – Сумы. ИТД «Университетская книга», 200. – 288 с.
198. Мельничук Л. Соціальний розвиток регіонів як об'єкт управлінського впливу: термінологічний аналіз. / Зб. наук. праць «Ефективність державного управління», № 43. 2015. – С. 58-64.
199. Менглер К. Избранные работы. – М.: Территория будущего, 2005. – С. 289 – 450.
200. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. Перев. с англ. М.: Изд-во «Дело», 1997. – 878 с.
201. Методологічний посібник для розробників проектів інфраструктурного розвитку об'єднаних територіальних громад. Мінрегіонбуд, 2016. – 54 с.
202. Миронова Т.Л., Добровольська О.П., Процай А.Ф., Колодій С.Ю. Управління розвитком регіону. / Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 328 с.
203. Мінченко Р. М. Проблеми децентралізації державної влади і їх взаємодія з місцевим самоврядуванням в Україні. / Р.М. Мінченко // Держава і право. - № 39. – С. 452.

204. Місцевий розвиток: кращі практики та інструменти розумного зростання. Колективна монографія за заг. редакцією В.Б. Родченка. Харків, 2017. Друкарня «Мадрид», 2017. – 212 с.
205. Момот Т. В. Вартісно-орієнтований організаційно-економічний механізм корпоративного управління компаніями: [текст]: монографія. – Х.: Фактор, 2010. – 220 с.
206. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. Мінрегіон. Відомчі матеріали, 2018. – С. 40.
207. Моніторинговий звіт за 2015, 2016, 2017 рік про стан реалізації стратегії розвитку харківської області. Відомчі матеріали.
208. Мордовченков Н. В. Методология комплексного исследования инфраструктурных проблем в условиях глобализации экономики и финансов / Н. В. Мордовченков. – Н. Новгород: ВГИПА, 2003. – 359 с.
209. Москаленко О.М. Методология дослідження теоретичної моделі випереджаючого економічного розвитку в сучасній політичній економії / О.М. Москаленко // Економіка розвитку. - 2013. - N23 .- С.16-19.
210. Мочерний С.В. Методология економічного дослідження / С.В. Мочерний // Львів: Світ, 2011. - 416 с.
211. Мюрдаль Г. Современные проблемы «третьего мира». Драма Азии. Пер. с англ. / Общ. ред. проф. Р. Ульяновского. – М.: «Прогресс», 1972. – 767 с.
212. Назарян М.М., Кашпур А.Д. Либерман Е.Г и его роль в развитии экономической мысли. / Юбилейное монографическое издание. – Харьков: «Типография Мадрид», 2016. – 236 с.
213. Наказ Національного агентства з питань державної служби, від 20.12.2016 №277 «Про затвердження типового порядку проведення публічного звіту керівника органу виконавчої влади.
214. Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – 2000. – Вип. XI.
215. «Національний проект децентралізації. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування». [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

216. Нельсон Р. «Источники экономического роста», 2000.
217. Нельсон Р., Уинтер С. «Еволюційна теорія економічних змін», Harvard University Press, 1982.
218. Нестик Т.А. Экономический конфликт в аспекте его нематериальных ресурсов // Современная конфликтология в контексте культуры мира. / Москва, 2001. – С. 278-288.
219. Овчаренко Ю.А. Еволюційний розвиток концепції рівноваги та стійкості. Сучасні проблеми і перспективи розвитку підприємств України: Монографія. / За ред. проф. О.С. Іванілова. - Харків: ХНУБА, 2014. – С. 312-324.
220. Олійник В. Зародження та еволюція поняття «приміська зона». / В. Олійник // Часопис соціально-економічної географії. – Вип. 19(2), 2015. – 81 с.
221. Ольшанська О.В. Методологічні основи формування агросоціальних систем / О.В. Ольшанська // Економіка України. - 2013. - №10 - С. 36-43.
222. Опря А. Т. Науково-методологічні принципи забезпечення надійності результатів дослідження економічних явищ (можливості і обмеження методів статистики) / А. Т. Опря // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки. - 2010. - Випуск 1. Том 1. - С. 169-179.
223. Організація співробітництва територіальних громад в Україні / Практичний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Київ, 2017. - 105 с.
224. Орехов Л.М. Методы экономических исследований. / М.: Инфра-М, 2006 – 392 с. (Учебники РУНД).
225. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: монографія / М.О. Кизим [та ін.]. – Х.: ІНЖЕК, 2003. – 144 с.
226. Павлюк А.П. Формування об'єднаних територіальних громад: стан, проблемні питання та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/86ead.pdf>.
227. Пальчук В. Бюджетна самодостатність і реалізація інфраструктурних проектів у регіонах України. / Україна: події, факти, коментарі. – 2017. - №11. – С. 31 – 42.
228. «Передумови та практики реалізації реформ на регіональному і місцевому рівнях». Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1641>.

229. Перру Ф. Економічний простір: теорія та застосування. 1950.
230. Перспективний план створення ОТГ в Харківській області, від 23 вересня 2015 р. № 991-р.
231. Підвищення експортного потенціалу як фактор розвитку конкурентоспроможності економіки Харківської області і аналітичне дослідження / І. Матюшенко, М. Кизим, О. Тіщенко, Ю. Іванов, С. Рязанова, І. Льовкін, В. Волошин / Х., 2008. – 105 с.
232. Политахин П. А. Местное самоуправление в условиях перехода России к многоукладной рыночной экономике». ООО «Прспект», 2018. – 318 с.
233. Полтерович В.М. Институциональная динамика и теория реформ: Общая схема институциональных ловушек [Текст] / В. М. Полтерович // Эволюционная экономика и «мэйнстрим». – Москва, 2000. – С. 31 – 54.
234. Полтерович В.М. Кризис экономической теории. [Электронный ресурс] / В. М. Полтерович. – Режим доступу: http://mp.ra.ub.uni-muenchen.de/22015/1/Crisis_Economic_Theory.pdf.
235. Полтарович В.М. Теория государственного управления / институциональная динамика и теория реформ.
236. III Польсько-український форум місцевого самоврядування, 17.10.2018р. Харків.
237. Пономарьов А. М. Логіка вибору засобів досягнення цілей діяльності // Філософія і сучасність, 2010. - № 4. – С. 36 – 45.
238. Практичний посібник з питань формування спроможних територіальних громад / Асоціація міст України. За підтримки ГІФШВ, 2014. – 21 с.
239. Приступа М. Б. Теоретичні аспекти моделювання впливу чинників на економічне зростання території. Міжнародне наук.-практ. інтернет-конференція «Економіка міст та урбаністика». КНЕУ. Київ, березень 2018. – С. 88 – 93.
240. Приходченко Т.А. Сучасні українські урбанізаційні процеси в умовах децентралізації влади. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка міст та урбаністика». КНЕУ, березень 2018. – С. 279 – 283.

241. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України: Закон України від 28.12.2014 № 914-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/Laws/show/79-19>.

242. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства: Закон України № 30-19 від 9 квітня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/Laws/show/320-19>.

243. Про внесення змін до податкового кодексу та деяких інших законів України щодо податкової реформи: Закон України від 28.12.2014 № 71-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon3.rada.gov.ua/Laws/show/71-19.

244. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon517.rada.gov.ua/Laws/show/157-80502>.

245. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 5 лют. 2015 р. № 156-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/Laws/show/156-19> (дата звернення 25.01.2019).

246. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 року №214 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/214-215-%D0%BF>.

247. Про затвердження плану заходів з реалізації нового етапу реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на 2019 – 2021 роки. Розпорядження Кабміну України від 23 січня 2019 р., № 77р.

248. Про затвердження Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні / Розпорядження КМУ від 01 квітня 2014 р., № 333р.

249. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 02.08.2017, підстава 2119-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/>.

250. Про запровадження комплексної оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва і Севастополя. [Електронний ресурс]:

Постанова Кабінету Міністрів У країни від 20.06.2007 р. №833. - Електронні текстові дані.

Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=833-2007-%EF>, вільний. - (дата звернення: 11.11.2016).

251. Про запровадження проведення оцінки результатів діяльності Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій. [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.2011 р. № 650. - Електронні текстові дані. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=650-2011-%EF>, вільний. - (дата звернення: 11.11.2016). - Назва з екрана.

252. Про затвердження методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку [Електронний ресурс]: Наказ Кабінету Міністрів України від 15.04.2003 р. №114. - Електронні текстові дані. - Режим доступу: http://uazakon.com/documents/date_la/pg_ibcnog/index.htm, вільний. - (дата звернення: 11.11.2016).

253. «Про затвердження методичних рекомендацій щодо формування і реалізації прогнозних та програмних документів соціально-економічного розвитку ОТГ». Наказ від 30.03.2016р. №75.

254. «Про місцеве самоврядування в Україні». Закон України від 07.05.2017 № 24 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>

255. Проскура В.Ф. Модель та методика моніторингу ресурсного забезпечення економічної безпеки регіону // Вісник НТУ «ХП». Збірник наукових праць Серія: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. - Харків: НТУ «ХП». - 2014. – №46 (1089) – С.90-98

256. Проскура В.Ф. Особливості ефективного управління регіональним розвитком // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – Черкаси: ЧДТУ, 2015. – Вип. 38.– Ч. III. – С. 36-42.

257. Проскура Володимир Федорович. Інтегрований підхід до створення регіональної інформаційної системи ресурсного забезпечення // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка» Випуск 2 (6) 2016 рік.

258. Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку. Всеукраїнська наук.-практ. конф. за міжнародною участю, присвячена 100-річчю державної служби в Україні (травень 2018 р.). Матеріали конференції. За ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білинського, О. М. Петров. Національна академія при Президентові України. Том 3, Київ. – 239 с.

259. Публічні звіти голів РДА Харківської облдержадміністрації за 2017, 2018 рр. Відомчі матеріали. Сайт облдержадміністрації.

260. Пустовійт Р.Ф. Інституціональні засади зміни економічної парадигми на сучасному етапі / Р.Ф. Пустовійт // Фінансовий простір. – 2012. - №3(7). – С. 18-25.

261. Родченко В. Б. Місцевий розвиток: кращі практики та інструменти розумного зростання: монографія. / Харків, 2017. - 212 с.

262. Радченко О. В. Національна ідея України – ціннісний підхід. Розвиток систем державного управління в Україні.

263. Райко Д. В. Стратегічне управління: методологія та організація. / ВД «ІНЖЕК», Харків, 2008. – 626 с.

264. Регіональна економіка: навч. посібник / А.П. Голіков, О.Г. Дейнека, Л.О. Поздняков, П.О. Черномаз. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2009. – 316 с.

265. Рейкін В.С. Теоретико-методологічні засади мейнстріму та їх застосування в контексті тіньової економіки / В.С. Рейкін // Проблеми економіки. - 2013. - №34. - С.134-139.

266. Регіональний розвиток та державна регіональна політика в Україні: стан і перспективи змін у контексті глобальних викликів та європейських стандартів політики. аналітичний звіт. 2016 р. – 186 с.

267. Регіональний розвиток та державна регіональна політика в Україні: стан і перспективи змін у контексті глобальних викликів та європейських стандартів політики. [Текст] : аналітичний звіт / [Колін Меддок та ін.]. Проект ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні». – Київ: [б.в.], 2014. – 32 с.

268. Регіональна політика: методологія, методи, практика / Ред. кол.: відп. ред. М.І. Долішний - Львів, 2001. - 700 с.

269. Резанова Т.В. Методологический подход к реформам реальной экономики России. Экономическая теория XXI века. / С.352-359.

270. Решетило В. П. Синергия взаимодействия институтов и индивидов в вопросе институциональных изменений трансформационных систем. // Социальная экономика. – 2004. - №3.

271. Рибалка В. В. Аксиологічні основи психологічної культури особистості. – К.: АПН України, 2009. – 326 с.

272. Родионова И. А. Глобальные проблемы человечества. М., 2004. – 198 с.

273. Розмислов О. М. Сучасна інтерпретація механізму інвестиційної політики регіонів в умовах економічної кризи. Економічний вісник Донбасу. № 2 (36), 2014. – С. 80-84.

274. Розроблення науково-обґрунтованих пропозицій щодо порядку та методики обрахування індексу конкурентоспроможності регіонів. Відомчі матеріали. Науковий звіт. ХНУМГ, 2016. - 128 с.

275. Рузавин Г. И. Методы научного исследования / Г. И. Рузавин // М.: «Мысль», 1975. – 237 с.

276. Рябошлик В. Неоднорідна економіка: цілісний погляд на кризи (нові основи економічних знань)/ Київ: «Освіта України», 2010. – 160 с.

277. Саблук П.Т., Кропивко М. Ф. Кластерна організація розбудови сільської економіки. – С. 58-84.

278. Савіцька О.П. Оцінювання конкурентоспроможності регіонів України. Нац. ун-т «Львівська політехніка». Зб. праць, 2013. – С. 294 – 301.

279. Савчин М. В. Упровадження децентралізації публічної влади в Україні. / Ужгородський нац. університет. Монографія, 2015. – 216.

280. Садеков А.А. Управление предприятием в условиях кризиса: монография / А.А. Садеков, В.В. Цурик. – Донецк: ДонГУЭТ, 2006. – 178 с.

281. Самасва Ю. Як витратити кошти на регіональний розвиток так, щоб цього ніхто не помітив. Підсумки перевірки використання коштів ДФРР, приведеної рахунковою палатою (2017, 2018 рр.), 2018. ZN № 16.

282. Самуэльсон П.Э. Принцип максимизации в экономическом анализе / П.Э. Самуэльсон // THESIS. - Вып. 1. - С. 184-202.

283. Сафиулин А. Р. Инвестиционная привлекательность территории как фактор ее конкурентоспособности / А. Р. Сафиулин // Экономические стратегии. – 2009. № 8. – С. 34.

284. Светличная Ю. А. Управление инвестициями как объект административно-правового регулирования. Eurasion Academic Research Journal. – 2017. - № 8 (14). - С. 52 – 57.

285. Светлов В.А. Управление конфликтом // Росток. СПб, 2003.

286. Світлична Ю.О. Адміністративно-правові засади реалізації інвестиційної регіональної політики. Наше право. – 2017. - №2. – С. 72 – 77.

287. Світлична Ю.О. Повноваження органів місцевого самоврядування в частині формування та реалізації державної політики у сфері іноземного інвестування. Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку: матер. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 26-27 серпня 2016 р.). Запоріжжя: Істина, 2016. – С. 87 – 91.

288. Семиноженко В.П., Данілішин Б.М. Новый регионализм. / Київ, Наукова думка, 2005. - 160 с.

289. Синергия пространства: региональные инновационные системы, кластеры и перетоки знаний. Отв. ред. А. Н. Пилясов. – Смоленск: Ойкумена, 2012. – 248 с.

290. Сіменко І.В. Якість систем управління підприємствами: методологія, організація, практика. / Донецьк: ДонНУЕТ.

291. Сімсон О.Е. Правова модель приватно-публічного партнерства в інноваційній сфері. / монографія. Харків: Право, 201. - 448 с.

292. Скачков А.Н., Скачкова И.А. Оценка и выбор стейкхолдеров предприятия. Открытые информационные и компьютерные интегрированные технологии. / Нац. аэрокосм. Ин-т им. Жуковского «ХАИ». - №72. - 2016. - 164 с.

293. Скотт Д.Г. Конфликты, пути их преодоления. / Внешторгиздат. – Киев, 1991.

294. Соловьев В. П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (синергетические эффекты инноваций). – Киев.: ФЕНИКС, 2006. – 560 с.

295. Степанов Е.И. Конфликтология переходного периода: методологические, теоретические, технологические проблемы. / М.: Институт социологии РАН, 1996 г.
296. Степаненко С.В. Інституціональний аналіз економічних систем (проблеми методології) [Текст]: монографія / С.В. Степаненко – К.: КНЕУ, 2008. – 312 с.
297. Стеченко М. Д. Інноваційні форми інноваційного розвитку / М. Д. Стеченко. – К.: Вища школа, 2002. – 254 с.
298. Сторонянська І. З. Міжрегіональні інтеграційні процеси в Україні / І. З. Сторонянська. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2009. – 392 с.
299. Скотний П. Економічна теорія в парадигмі методології позитивізму/ П. Скотний // Вісник Львівського університету. Серія економічна. - 2012. - №48. - С. 195-202.
300. Стельмах В. С., Єпіфанов А. О., Сало І. В. Макро- і мікроекономічні складові розвитку. – Суми.: ВТД «Університетська книга», 2006. – 505 с.
301. «Суть реформ органів місцевого самоврядування (децентралізація)». Міжнародний центр політичних досліджень. Аналітична записка. МЦПД, 2016. – С. 1 – 16.
302. Технологический императив развития интеллектуального потенциала Украины. / Под науч. ред. д.э.н., проф. Ткаченко В.А. Научно-концептуальный альманах в 7 книгах. Книга 5. Днепропетровск: Монолит, 2010. – 448 с.
303. Тіщенко О. П. «Регіональний економічний розвиток: теорія та вимірювання» КНЕУ ім. Василя Гетьмана. [Текст] / О. П. Тіщенко. – 2013. – 212 с.
304. Ткаченко В.А., Холод Б.И., Щукин А.И. Теоретические основы развития больших самоуправляемых социально-экономических систем. / Том 1. Днепропетровск. «Монолит», 2003. – 256 с.
305. Ткаченко В.Л. Непередбачуваний корпоративний світ в умовах невизначеності: монографія / В.А. Ткаченко. – Д.: Моноліт, 2014. – 260 с.
306. Ткачук А. Государственная региональная политика в Украине: от декларации – до регионального развития. / ZN № 967. 8 ноября – 15 ноября. 2018. – 8 с.
307. Ткачук А. Місцеве самоврядування та децентралізація. / Практичний посібник. Відп. за випуск Суходольська О. Проект міжнародної технічної допомоги. DESPRO. Друк. «Софія – А», Київ, 20112. – 136 с.

308. Ткачук А. Ф. Місцевий та регіональний розвиток. Участь громад у місцевому розвитку. Практичний посібник для практичних людей / А. Ф. Ткачук. – К.: ІКЦ «Легальний статус», 2012. – 144 с.

309. Троцкий М., Груче Б., Огонек К. Управление проектами. Газпромбанк. – М.: Изд. «Финансы». Перевод с польского И. Д. Руденского, 2006. – 302 с.

310. Туленков М.В. Концептуальні засади організації сучасного менеджменту: монографія / М.В. Туленков. – Київ; Ніжин: Аспект-Поліграф, 2006. – 311 с.

311. Удод О. Л. Аксіологічний (ціннісний) підхід у методології та методиці історії наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету, 2000. – Вип. XI.

312. Україна у вимірі економіки знань. / за редакцією В.М. Геєця. – К.: «Основа», 2006. – 592 с.

313. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти: монографія / С. М. Серьогін, Ю. П. Шаров, Е. І. Бородин, Н. Г. Гончарук та ін.; за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна. – Дніпро. ДРІДУ НАДУ, 2016. – 276 с.

314. Утримання темпу децентралізації в Україні. Аналітична доповідь ОЕРС, 2018. – 349 с.

315. Фатхуддінов Р. А. Конкурентоспроможність: економіка, стратегія, управління. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 312 с.

316. Федоренко В., Діденко О., Ружанський М., Іткін О. Політична економія. / За наук. ред. д.е.н., проф. В. Г. Федоренка. – К.: Алетра, 2008. – 487 с.

317. Ферару Г. С. Методика оценки уровня устойчивого социально-экономического развития регионов / Г. С. Ферару, А. В. Орлова // «Современные проблемы науки и образования». – 2014. - № 1. – 292 с.

318. Фейербенд П. Против методологического принуждения [Электронный ресурс] // П. Фейербенд. Избранные труды по методологии науки. - М.: 1986. - Режим доступа: kharzarzar.skeptik.net/books/ feyerab/metod/index.html.

319. Философский словарь / За ред. Фролов И. Т. М.: Политиздат, 1986. - 590 с.

320. Філіпенко А.С. Економічний світ: онтологія / А.С. Філіпенко // Економічна теорія. 2014. -№3.- С. 38-47.
321. Фридман М. Методология позитивной экономической науки / М. Фридман THESIS. - 1994. Вып А. - 52 с.
322. Хагерстранд Т. Пространственный анализ в экономической географии. Пер. с англ. / под ред. В. М. Гормана и Ю. В. Медведкова. – М.: Прогрес, 1968. – 392 с.
323. Харківська область. Книга інвестора. – Х.: Фоліо, 2010. – 227 с.
324. Харківська область у 2016 році. Статистичний щорічник. Державна служба статистики України. Харків, 2017. – 468 с.
325. Холл Р. Организации, структуры, процессы, результаты. СПб, 2001. – 512 с.
326. Цивилизационная структура современного мира / Нац. академия наук Украины. В 3-х томах. т. 3. / Под общей ред. акад. Ю.Н. Пахомова, д.ф.н. Ю.В. Павленко. - Киев: Наукова думка, 2008. - 640 с.
327. Ціннісний підхід у використанні до перебудови адміністративно-територіального устрою в Україні.
328. Цой А.Н. «Практическая конфликтология»./Книга первая – М: 2001, - 233 с.
329. Чичкало-Кондрацька І.Б. Інноваційний розвиток регіональних науково-виробничих систем / Монографія. - Полтава: Полт. національний технічний університет Ю. Кондратюка, 2011. - 392 с.
330. Чорна М.В. Управління конкурентоспроможністю підприємств роздрібною торгівлі: теоретико-методичні засади та практичний інструментарій: монографія / М.В. Чорна; Харк. держ ун-т харчування та торгівлі. – Х.: ХДУХТ, 2010. – 426 с.
331. Чужиков В. І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія: монографія / В. І. Чужиков. – К.: КНЕУ, 2008. – 286 с.
332. Чухно А.А. Інформаційна постіндустріальна економіка: теорія і практика. / К.: Логос, 2003. - 631 с.
333. Шевченко О.О. Історія економіки та економічної думки. Сучасні економічні теорії. / навч. посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2012. - 280 с.
334. Шилова В.А. Коммуникативное поле управления: теория, методология, практика: монография. / М.: Логос, 2015. - 204 с.

335. Шлихтер А.А. Направления и механизмы взаимодействия социально-ответственного бизнеса с некоммерческим сектором США. - М.: ИМЭМОРА, 2010. - 104 с.
336. Шнипер Р. Й. Регионы: экономические методы управления. – Новосибирск: Наука, 1991. – 320 с.
337. Шульга Н. Дрейф на узбіччя. / Київ, ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2011. – 448 с.
338. Шумпетер Й. История экономического анализа [Электронный ресурс] / Й. Шумпетер - Режим доступа: www.ek-lit.agava.ru/books.htm.
339. Шумпетер Й. Теория экономического развития. / Й. Шумпетер – М.: Прогресс, 1982. – 342 с.
340. Экономическая теория в XXI веке – 5(12). Национальная экономика и социум / под ред. Ю.М. Осипова, В.З. Сизовой, Е.С. Зотовой. – М.: Магистр, 2007. – 640 с.
341. Элиф Калайги «Взаимоотношения стейкхолдеров и технологических предпринимателей в наукоемких стартапах: опыт Турции. / Университет Атилим. Турция. Анкара, т. 11, №3. Форсайт, 2017. - С. 61.
342. Юрчишин В.В. Агросфера України в глобальному вимірі / В.В. Юрчишин. - Наукові здобутки академіка І.І. Лукінова в процесі трансформацій економічних систем. - К.: ННЦ ІАЕ, 2010. - 146 с.
343. Яковлева С. И. Функциональное определение инфраструктуры в региональных науках / С. И. Яковлева // Регионология. – 4/2001-1/2002. – С. 256-263.
344. Ярлыкова А. «Пять идей тактического урбанизма». Газета «День» от 22.09.2016.
345. Asheim, T. Regional innovation systems: the integration of local “sticky” and global “ubiquitous” knowledge / T. Asheim, A. Isaksen // Journal of Technology Transfer. 2002.27. P. 77-86.
346. Amos Tversky, Daniel Kahneman. The Framing of Decisions and the Psychology // Science 211 (1981). – P. 453-458.
347. Andryshyn V., Butusov O. (2016), “Innovative approaches to the regional development in Ukraine”, Baltic Journal of Economic Studies, Vol. 2? gj 5, pp. 4-9. URL:

<https://cyberleninka.ru/article/n/innovative-approaches-to-the-regional-development-in-ukraine>

(Accessed 18 Jan 2019).

348. Barror Sala-i-Martin X. Economic growth and convergence across the United States. NBER. Working paper, 1990.

349. Becker G.S. Crime and Punishment: An Economic Approach // *Journal of Political Economy*, 1968. March – April. – P. 169-217.

350. Beliavtseva V. Theoretical background of competitiveness index determination in regions/ O. Dymchenko, V. Beliavtseva, O. Rudachenko, Y. Tararuev / *Journal of Vasyl Stefanyk precarpathian national university*, Vol. 5, No. 3-4 (2018), 44-49.

351. Beliavtseva V. Economic conflicts in Ukrainian realities. // «Механізм регулювання економіки». – СумДУ. - №3. – 2018. - ... с.

352. Bloom, H. *Euromenagement: A New Style for the Global Market* / H. Bloom, R. Calori, P. Woot. - London: Kogen Page, 1994. - 159 p.

353. Bublicene, R.; Vinogradova, I.; Tvaronavičiene, M.; Monni, S. 2019. Legal form determination for the development of clusters activities, *Insights into Regional Development* 1 (3): 244 – 258. [https://doi.org/10.9770/ird.2019.1.3\(5\)](https://doi.org/10.9770/ird.2019.1.3(5)).

354. Chernov S.I. COMPLEX OF MODELS OF FINANCIAL DECENTRALISATION ANALYSIS AND ASSESSMENT / Chernov S.I., Guryanova L.S., Dymchenko O.V., Labunska S.V. // *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2019, Vol. 3 (30) pp. 315–326/

355. Chichkanov V. P., Belyaevskaya-Plotnik Priority Development Areas in the Context of the Economic Security of Macro-Region *Journal Article* published Mar 2018 in *Economy of Region* on pages 227 to 242 <https://doi.org/10.17059/2018-1-18>.

356. Claval P. *Metropolisation evolution contemporaine des systems de communication*. *Historiens et geographes*, 2001. - № 5.

357. Coleman I.S. Social capital in the creation of human capital. // *American Journal of Sociologie*, 1988/. - №24. – P. 25-120.

358. Commons i. R. *The economics of Collective Action*. New York/ Macmillan, 1950, XII – 414 h.

359. Darmostuk D. (2018), “Image management as an active instrument of social and economic development of the region (example of the development of green rural tourism of Kharkiv region)” *Science Rise*, vol. 5, pp. 15-19, URL: [https:// doi.org/10.17059/2018-1-6](https://doi.org/10.17059/2018-1-6) (Accessed 15 Jan 2019).

360. Думченко О., Бєліавтєва В. Innovative policy in the infrastructure sector of the region // Теоретичні практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Збірник наукових праць. – Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ»Б 2017. – Вип. 16. – 380 с.

361. Edgeworth F.Y. *Mathematical Psychics*. New York. Am. Kelloy, 1967 (1881).

362. Fishman Robert. *Bourgeois Utopias: The Rise and Fall of Suburbia* / Robert Fishman. – New York: Basic Books, 1987. – p. 3 – 17.

363. Fridmann J., Alonso W. (1964), *Regional Development as a Policy Issue*. Regional Development and Planning, Cambridge, Mass. : MIT. Press.

364. Hagerstrand T. *Diffusion of Innovation as The Arial Process*. L, 1954.

365. Harding R. *Institutional Knowledge And the Role of Institutions*, New York University, 1996.

366. Krugman P., Masahisa Fujita M., Venables A. (2000), *The Spatial Economy – Cities, Regions and International Trade*, Cambridge. MIT. Press.

367. North D. C. *The New Institutional Economics and Development*, Washington University staff paper, 1992.

368. Perry F. (1998), “Diffusion of Innovation and Regional Economic Growth”, *The Annals Regional Science*, Vol. 5, pp. 34 – 56.

369. Petrenko, Y.; Vechkinzova, E.; Antonov, V. 2019. Transition from the industrial clusters to the smart specialization: a case study, *Insights into Regional Development* 1(2): 118-128. [https://doi.org/10.9770/ird.2019.1/2\(3\)](https://doi.org/10.9770/ird.2019.1/2(3)).

370. Prakash, R.\$ Gard, P. 2019. Comparative assessment of HDI with Composite Development Index (CDI), *Insights into Regional Development* 1(1): 58-76. [https://doi.org/10/9770/ird.2019.1.1.\(5\)](https://doi.org/10/9770/ird.2019.1.1.(5)).

371. *Pred. Economic Growth and Diffusion of Innovationn*. L., 1990.

372. Public-Private Partnership Units: Lessons for their Design and Use in Infrastructure/ Washington, D. C. World Bank and the Public-Private Infrastructure Advisory Facility (PPIAF), 2007.
373. Richardson H. W. Regional Economics. New York: Praeger Publishers, 1969.
374. Rostou, U. (1952). The Process of Economic Growth. The Economist Growth New York.
375. Sassen S. The Global City: London, New York, Tokio. Princeton, Princeton University Press, 1991.
376. Scott A. Regions and the World Economy. Oxford University Press, 1997.
377. Siebert H. Regional Economic Growth: Theory and Policy. Scranton, Pa.: International Textbook Company, 1969.
378. The World Economic Forum. [Electronic resource]. - Regime of access: http://www3.weforum.org/docs/WEF_First40Years_Book_2010.pdf, free. - (date of the application: 15.1] .2016) - Title screen.
379. Thurley. K. Towards European Management / K. Thurley, H. Wirdenius. - London: Pitman, 1989.
380. Tony McCall What do we mean by Regional Development: <https://pdfs.semanticscholar.org/536c/808c60c3534bc9631cd74303455921aa8fba.pdf>.
381. Zeibote, Z.; Volkova, T.; Todorov, K. 2019. The impact of globalization on regional development and competitiveness: cases of selected regions, Insights into Regional Development 1(1): 33-47. [https://doi.org/10.9770/ird.2019.1.1\(3\)](https://doi.org/10.9770/ird.2019.1.1(3)).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Специфікою роботи ОДА в різні роки можна вважати:

2015 рік, звіт ОДА:

- Підготовка пропозицій стосовно проблемних питань;
- Виконання плану заходів щодо розвитку системи управління якістю на підприємствах області;
- Оцінка потенціалу ЗЕД;
- Моніторинг діяльності промислових підприємств.
- Витрачено на розвиток ЖКГ більше 400 млн. \$, а на житлове будівництво в області 460 млн. грн., з них з держбюджету та індивідуальні кредити 228,5 тис. грн. У звіті ОДА за 2015 р. промисловий сектор деталізованих не представлено, а соціальний - конкретизовано в цифрах більш розширено. В цілому звіт 2015 р. характер розвитку регіону не розкриває, навіть ефект сектору «освіти і науки» не визначено. У звіті, натомість, приділено увагу роботам з екологічної безпеки.

2016 р., звіт ОДА.

- Представлено перелік проектів рішень ОДА та підготовлених інформаційних аналітичних записок. Згідно цього переліку у 2016 році розроблено декілька нових Програм розвитку регіону та створення моніторингових систем.
- Приділено увагу підприємствам державного сектору економіки та обліку суб'єктів державної власності.
- Проведена робота щодо організації «конкурсного вибору» інноваційно-інвестиційних програм і проектів.
- Підготовлено аналітичні матеріали з питань «зовнішньої торгівлі» регіону та розглянуті завдання активації внутрішньої торгівлі (мережі, ярмарки).
- Постійно проводились заходи, спрямовані на стабілізацію цінової політики.

- Значний обсяг робіт в 2016 р. виконано за програмами підвищення конкурентоспроможностей регіонів та організації міжнародної допомоги Харківському регіону (проведено 218 заходів міжнародного характеру).

- Реальні заходи і зусилля ОДА були направлені в промисловий і паливно-енергетичний комплекс регіону і в 2016 році ці ключові точки росту регіональної економіки подолали тенденцію спаду і вийшли на тренд зростання (105% і 109%).

- В 2016 р виконано весь плановий комплекс робіт підготовки до зими ЖКГ (786 котельнь, 2084 км теплових мереж). На підготовку теплового господарства витрачено 47,87 млн. грн.

- За 2016 рік створено 298 ОСББ, що є найбільшим показником за всі роки.

- Конкретними цифрами показано зростання виробництва у сільськогосподарському секторі та в житловому будівництві (наведені також дані щодо витрат коштів на розвиток цих сфер).

- Приділено увагу проблемам тимчасового переміщених осіб з зони конфлікту (житлові проблеми, медичні, працевлаштування, матеріальна допомога).

Інші сфери діяльності ОДА - наука, освіта, соціальний захист, культура, проблеми дітей і сім'ї подані в розширеному форматі з цифровим супроводом.

В поглибленому варіанті переліку заходів представлено національно-патріотичне виховання молоді, зайнятості молоді та професійної орієнтації. За 2016 рік створено 112 молодіжних трудових загонів (5 241 осіб).

У звіті позитивні результати показали також управління масових комунікацій, Департамент екології та природних ресурсів, Департамент оборонної, мобілізаційної роботи та взаємодії з правоохоронними органами.

Останнім Департаментом утворено об'єднаний штаб з питань попередження виникнення надзвичайних ситуацій та розроблено Програму протидії терористичній діяльності. В області створено та введено в дію апаратно-програмний комплекс (АПК) центру моніторингу безпеки з системою відеоспостереження за об'єктами критичної інфраструктури (більше 1000 відеокамер).

Значний позитив в роботі можна відзначити в частині забезпечення доступу до публічної інформації (до системи обліку (реєстру) публічної інформації внесено 22328 документів).

2017 р., звіт ОДА.

За методикою попереднього року наведено перелік рішень, звітів, аналітичних записок, зведеної інформації з моніторингових систем.

- Вектори уваги і впливу ОДА направлені на проведення децентралізації управління (створення ОТГ), залучення іноземних інвестицій, в т. ч. і на розвиток самоуправління в громадах, активації міжнародних взаємодій (проведені перемовини з 15 делегаціями).

- У 2017 році складено перелік інвестиційних проектів, розширено спектр робіт в системі електронної закупівлі (78 968 торгів), проведені заходи з розширення ринку товарами місцевого виробництва (3 527 продовольчих ярмарків).

- Виконано великий обсяг роботи по підвищенню рівня знань населення і фахівців з питань бізнесу, самоуправління, інноваційної політики, створення ОТГ та ОСББ, патріотичного виховання. Цей елемент знанієвого потенціалу є найбільш вагомим джерелом успішного розвитку регіону, оскільки він є невичерпним ресурсом і тільки нарощує свою цінність в процесі його практичного використання.

- У 2017 році задіяні за ініціативи ОДА пускові пружини розвитку базових підприємств машинобудівного комплексу Харківщини в сфері авіації і космосу, енергогенерації, тракторобудування.

- У Харкові пройшла «Всеукраїнська нарада «Стратегічні напрямки розвитку машинобудування України: від ініціативи до національної промислової політики», яка розглянула актуальні проблеми розвитку цієї галузі. В машинобудування Харківського регіону у 2017 році вкладено більше 11 млрд. грн. і майже всі кошти були спрямовані в матеріальні активи ще 10,7 млн. грн. вкладено в програму газифікації області.

- Паралельно з розвитком промисловості здійснюється і комплекс заходів щодо енергоефективності використання ресурсів і енергозбереження: газозаміщення, будівництво міні-ТЕЦ на біопаливі, розвиток систем використання сонячної енергії.

- Суттєвий вплив ОДА здійснює і на розвиток транспортної системи і доріг (на автодороги направлено 408,6 млн. грн.).

- Пріоритетним для Харківщини залишається розвиток сільського господарства і АПК. На виставці «Агро-2017» свою продукцію представили 30 підприємств харчової та переробної промисловості.

Інші напрямки роботи ОДА - охорона здоров'я, культура і спорт, туризм, соціальний захист, підтримка. АТО також постійно знаходяться у полі уваги адміністрації і в звіті представлені відповідними розділами, в яких висвітлюється їх конкретність і результативність.

Додаток Б

Акценти уваги в доповідях РДА як особливості бачення перспектив розвитку

№ з/п	Райони	Населення		Кількість с/г н.п.	Територія, тис. га	Ранг	Фактор розп. від обл. центру	Експортно-імпортна діяльність	Залучення інвестицій і кредитів	Місцеві лісові рекреації	Увага на розвиток промисловості	Енергозбереження	Екологія	Демографія	Туризм і нац. парки	Інформаційні системи. ЗМІ. Громадськість	МСБ	Розвиток інфраструктури МСБ	ЖКГ	Розвиток сфери послуг	Проектне управління, в т.ч. гранти, МТД
		наявне	постійне																		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
1	Балаклійський	80487	80776	64	1,986	1	+	+			+								++		
2	Барвінківський	21057	21655	59	1,364	6	-														+
3	Близнюківський	18491	18577	96	1,380	5	-														
4	Богодухівський	38453	38584	75	1,160	13	++									++					
5	Борівський	16588	16712	37	0,875	23	-		++				+						++		+
6	Валківський	31410	31711	99	1,010	18	++	+			+										
7	Великобурлуцький	21914	22073	79	1,220	10	+														
8	Вовчанський	45737	45435	72	1,888	2	++														
9	Дворічанський	17264	17338	54	1,112	15	-								+++			+			+
10	Дергачівський	94165	94187	55	0,895	22	+++						+++	+++							

Продовження Додатку Б

11	Зачепилівський	14955	15192	37	0,794	24														
12	Зміївський	70694	70576	74	1,364	7	++													
13	Золочівський	25747	25754	72	0,968	20	++													
14	Ізюмський	16909	17167	60	1,553	3	+			+++	+	++								+
15	Кегичівський	20847	20873	38	0,782	25	+													
16	Коломацький	6906	6954	33	0,329	27	+												+	
17	Красноградський	44003	44027	55	0,985	19	+													
18	Краснокутський	27645	27670	64	1,040	17	+				+			++						+
19	Куп'янський	24160	24458	70	1,280	9	-												++	
20	Лозівський	28429	28668	82	1,403	4	-	+											++	+
21	Нововодолазький	32196	32351	56	1,182	12	++	+						+++		+++				
22	Первомайський	15399	15532	58	1,194	41	++	+					++	+++		+		++		
23	Печенізький	9834	9846	11	0,467	26	++													
24	Сахновщинський	20767	21151	63	1,169	16	-													+
25	Харківський	177608	177253	81	1,364	8	+++	+			+	++							++	
26	Чугуївський	46395	46570	34	1,148	14	++	+												+
27	Шевченківський	20204	20295	59	0,977	21	+													+

* Розроблено автором із звітів РДА